

ROSTRA

96

mei 1982

penbare fu
cyclus

besnoeiingen
i/d collectieve

Voor

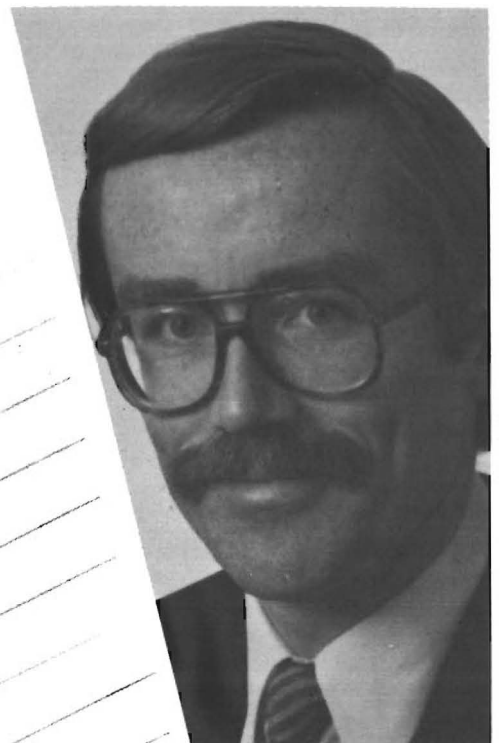
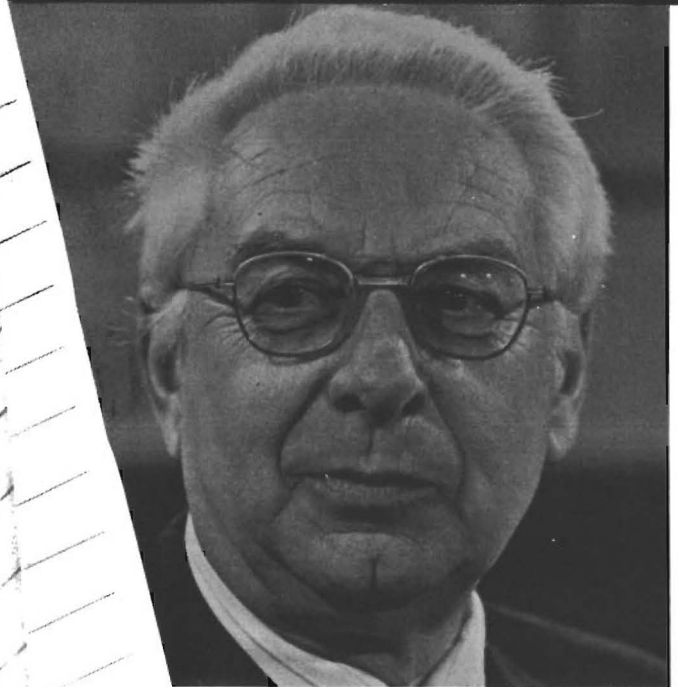
tege

Bomhoff
(in New York)

keerh
(keyne

Glombowski

Pen
(lonen)

ROSTRA

BLAD VAN DE ECONOMISCHE FACULTEIT DER UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

REDACTIE

Adriaan Dorresteyn
Harko van den Hende
Joke Jansen Schoonhoven
Jos Jongstra
Hans Koenhein

L.S.

Onder de titel 'De collectieve sector in de crisis' organiseert de commissie gastcolleges een aantal lezingen in de periode 6 april-15 juni waarin verschillende aspecten van overheidsfinanciering ter discussie staan. In dit nummer vind U een verslag van de eerste vier bijeenkomsten. Het is geen samenvatting van datgene wat de diverse inleiders en co-referenten gezegd hebben, maar besteedt aandacht aan de tegenstellingen die er tussen de diverse sprekers bestaan.

Wij vragen ons af of ook gesproken kan worden van een crisis in de vakgroep die de collectieve sector moet doceren op de faculteit. De leerstoel openbare financiën (onderdeel van de vakgroep Micro-economie) is leeg. Er is geen hoogleraar (Prof. Dr. C. Goedhart is met emeritaat), geen wetenschappelijk medewerker (Drs. H.D. van der Staak is vertrokken) en tevens ontbreken kandidaatsassistenten. Bij navraag bleek, datmen in de opvolgingsprocedure van het hoogleraarschap nog niet ver gevorderd is. Pas een maand geleden zijn advertenties geplaatst. Wij mogen blij zijn als volgend jaar zomer een nieuwe hoogleraar aangesteld wordt. Officieel neemt Prof. Dr. J. Hartog het hoogleraarschap van Prof. Goedhart waar. De feitelijke begeleiding van studenten, bestaande uit het afnemen van tentamens, vindt plaats door Prof. Dr. F.L. van Muiswinkel, die verbonden is aan de V.U.. Tot op heden kunnen doctoraal studenten tentamen klein en groot bij hem afleggen. Vanaf 1 september neemt hij alleen nog tentamen groot af. Het tentamen klein zal door een nieuw aan te stellen medewerker afgenomen moeten worden. Gelukkig is in deze vacature bijna voorzien. De persoon in kwestie heeft een opzegtermijn van drie maanden en moet tevens nog medisch gekeurd worden. Maar wij mogen ervan uitgaan dat hij per 1 september in dienst zal treden. Momenteel werkt hij bij de Nederlandse Bank. Empirisch onderzoek schijnt zijn voorkeur te hebben.

Verder zijn er twee vacatures bij de vakgroep Micro-economie voor kandidaatsassistenten. Eén bij het vak welvaartstheorie en één bij openbare financiën. Geen enkele student heeft uit eigen beweging op deze banen gesolliciteerd. Welvaartstheorie heeft het probleem opgelost door studenten, die het vak gevolgd hebben, aan te schrijven. Hieruit resulteerden vier sollicitaties. Bij openbare financiën heeft men nog niemand gevonden. Aangezien de nieuwe medewerker op empirisch onderzoek gericht is zal de aan te nemen student zich vooral bezig moeten houden met het ontwikkelen van onderzoekstechnieken. Daarom is het gewenst dat hij een econometrische aanleg heeft en computertaal beheerst. Alles overziende lijken de problemen bij openbare financiën binnenkort grotendeels opgelost. Het doctoraal tentamen groot kan bij Prof. van Muiswinkel afgelegd worden; het tentamen klein bij de nieuwe medewerker en de studenten mogen van Prof. van Muiswinkel bij hem aan de V.U. college lopen. Dit laatste punt is natuurlijk een onverkwikkelijke zaak. Momenteel dienen de lezingen over 'De collectieve sector in de crisis' als vervanging van de gebruikelijke hoorcolleges. Prof. Hartog sluit niet uit dat deze formule nog een keer herhaald zal worden. Resteert de conclusie, dat het nog een lange tijd kan duren voordat op onze faculteit weer 'normale' hoorcolleges openbare financiën gegeven zullen worden.

ADRES

Jodenbreestraat 23
kamer 1339
tel. 525 24 97
1011 NH Amsterdam
copy naar:
Rostra
Jodenbreestraat 23
kamer 1339
1011 NH Amsterdam
Adreswijzigingen:
Studentenadministratie
Jodenbreestraat 23

REACTIES

De redactie stelt zich open voor reacties, behoudt zich echter het recht voor deze in te korten.

ADVERTENTIES

Bij voorkeur schriftelijk
of telefonisch:
525 24 97 en 020 - 96 13 36
Tarieven:
1/1 pagina f 370.-
1/2 pagina f 300.-Bij 4 plaatsingen resp.:
f 350.- en f 285.-

OPLAGE: 2500
verschijnt 8x per jaar.

COVERDESIGN

Dick van Hell

DRUK

Drukkerij Kaal
Nieuwe Herengracht 61

INHOUD

- pag.3 Hannover Messe; P. Jongstra
- pag.4 Collectieve sector; HvdH, JJ
- pag.6 Milieukunde; Steven Post, Paul Verschuren
- pag.9 Ondernemen in de 18e eeuw; HK
- pag.10 Zuinigheid met vlijt; E. van Ierland
- pag.13 Bedrijven in nood; AD
- pag.15 Philips; drs. D.H. van Offeren
- pag.19 Dageraad; Dick van Nes

Hannover Messe

Elk jaar wordt de Hannover Messe door studenten van onze fakulteit bezocht. Het bezoek aan deze beurs, waar industrie het centrale thema is, is verplicht voor studenten die het vak BIVIT-groot in hun doctoraal pakket hebben opgenomen. Het navolgende verslag geeft een aantal indrukken weer van de Messe van dit jaar.

De Hannover Messe is een toonaangevende beurs op industrieel gebied. Op het beursterrein bevinden zich 23 hallen, bovendien zijn er nog een aantal buitenterreinen. Om een indicatie te geven van de grootte, schat ik dat het totale beursterrein ongeveer tien keer zo groot is als dat van de RAI.

Ons bezoek richtte zich met name op de vier CeBIT-hallen, waarbij CeBIT staat voor Centrum van Bureau en Informatie Techniek. De administratieve technische hulpmiddelen bevinden zich in hal 1 en hal 18, terwijl men in hal 3 softwarehouses en computerservicebureaus aantreft. In hal 2 tenslotte vinden we technisch tekenmateriaal, kantoorbenodigdheden en kantoormeubilair. Al eerder is aangehaald dat het bezoek aan deze beurs verplicht is voor diegene die in het vak BIVIT-groot tentamen willen doen. Dit vak is verplicht voor de studenten die post-doctorale accountantsopleiding willen gaan volgen.

Verblijf

Normaliter wordt deze beurs vier dagen, inclusief heen- en terugreis met particuliere auto's bezocht. Dit jaar echter werd het bezoek een dag korter in verband met een misverstand met de leiding van de jeugdherberg, waar elk jaar wordt overnacht. Deze jeugdherberg bevindt zich overigens te Celle, een plaatsje 40 kilometer ten noordoosten van Hannover. (zie kaartje).

Lezingen

Zaterdagavond waren twee lezingen voor de studenten georganiseerd. De eerste lezing handelde over de vastlegging van eindinformatie, in het bijzonder op microfilm (Computer Output on Microfilm (C.O.M.)) Enkele toepassingsgebieden alsmede enige interessante ontwikkelingen op dit gebied kwamen ter sprake.

Een, mijns inziens, minder boeiende voordracht werd hierna gehouden over tekstverwerkende apparatuur.

Vanzelfsprekend bracht het bezoek kosten met zich mee. Deze werden door drie partijen opgebracht, te weten de universiteit, de gezamenlijke accountantskantoren van de accountants die op de universiteit werkzaam zijn en de studenten. De eigen bijdrage van de studenten was dit jaar als volgt samengesteld. Vooraf moest vijftig gulden worden gestort als bijdrage in de kosten. In Hannover moesten de studenten zelf voor mid-

dag- en/of avondeten zorg dragen. Vijftig Duitse mark per dag bleek hiervoor voldoende te zijn. De avond voor de vertrekdag werd, dit jaar voor de eerste keer, door de gezamenlijke accountantskantoren een diner aangeboden in een restaurant te Celle. Dit idee lijkt mij voor herhaling vatbaar.

Het vertrek naar Hannover vond plaats op zaterdagochtend in alle vroegte, acht uur dus. Bij het vertrek werd aan eenieder een envelop overhandigd waarin zich onder andere een doorlopend toegangsbewijs en een handleiding voor het bezoek aan de Messe bevonden. Bovendien werd per autogroep een opdracht gegeven. Deze opdracht werd verstrekt om richting te geven aan het bezoek aan de Messe. Immers door de immense grootte van de beurs is een grote kans aanwezig dat je zonder een dergelijke opdracht gedurende het bezoek doelloos op de beurs verdwaald.

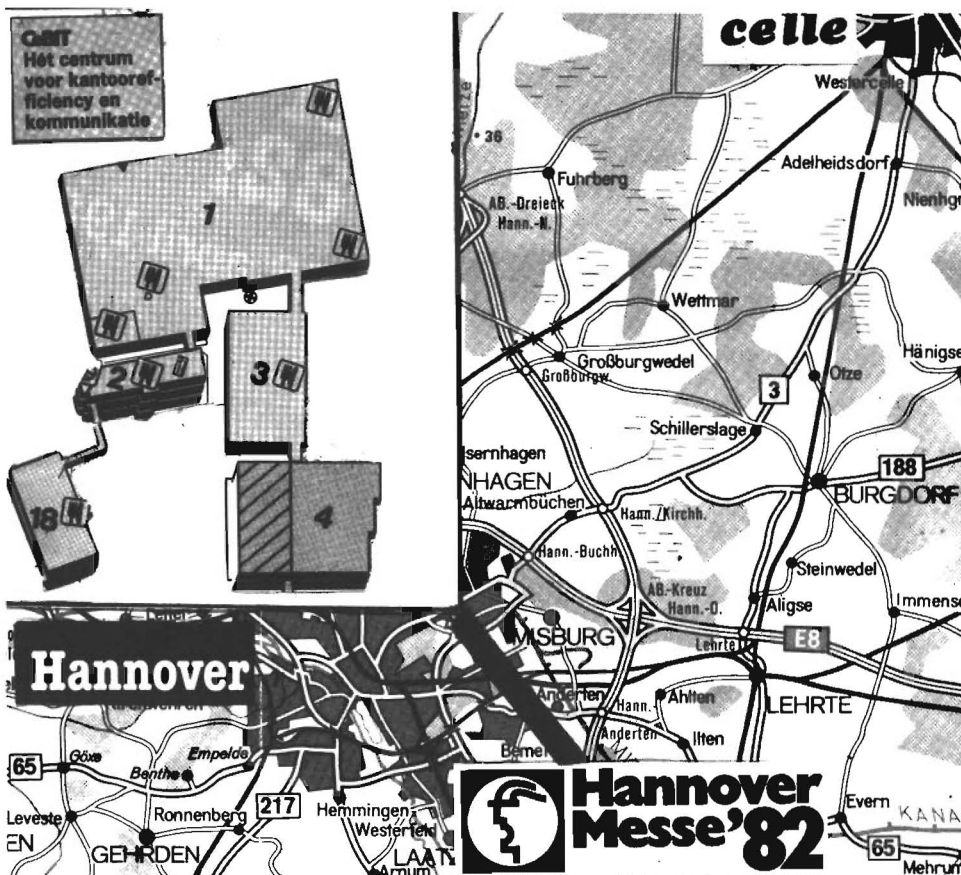
Opdracht

In de opdracht werd een bedrijfs-situatie geschetst. De bedoeling was dat elke groep een onderzoek verrichtte naar de in de opdracht gevraagde apparatuur en/of programmatuur. Dit onderzoek moest vervolgens uitmonden in een uitwerking van de opdracht. Deze uitwerking moest worden ingeleverd.

Bij het uitvoeren van de opdracht stond de eerder uitgereikte handleiding ter beschikking. Naast een gedetailleerde beschrijving van de indeling van de CeBIT-hallen is in deze handleiding een lijst opgenomen die per soort hulpmiddel een of meer representatieve leveranciers respectievelijk typen of modellen vermeld. Zo kan je tot een keuze komen van de potentiële leveranciers.

Ook in onze groep zijn wij op deze manier tot een selectie van leveranciers gekomen. We waren in de gelegenheid deze leveranciers zaterdagmiddag en zondag gedurende de gehele dag te bezoeken. Ons was tevoren meegedeeld dat de Duitsers op kleding zijn gesteld. Een aantal medestudenten waren dan ook onherkenbaar veranderd.

De bezoeken aan de respectievelijke stands waren bijzonder nuttig. De ervaring in onze groep was dat men alras werd aangesproken wanneer men zich op een stand bevond. Na een introductie onzerzijds waren de leveranciers gaarne bereid je van dienst te zijn. Het is duidelijk dat de ene leverancier hiervoor meer tijd wil uittrekken respectievelijk beschikbaar heeft dan de andere. Echter, het leverde weinig problemen op om aan de benodigde informatie te komen. Af en toe bleek de Duitse taal toch wel een barrière te zijn. Op sommige stands waren gelukkig Nederlandse vertegenwoordigers aanwezig zodat het taalprobleem vanzelf werd opgelost.

De collectieve sector in de crisis

Breekt in Amsterdam ook het monetarisme door? Is de Amsterdamse School gereduceerd tot een klasje met slechts enkele leerlingen? Feit is wel dat Bomhoff als enige inleider applaus oogstte met zijn voor vele toch wel bekende verhaal. Ook Pen kreeg de handen niet op elkaar, zelfs niet met de stelling dat de collectieve sector niet de oorzaak is van de crisis. Om over de andere inleiders maar niet te spreken. Dit artikel zal geen samenvatting worden van de eerste vier bijeenkomsten over de collectieve sector. We zullen in plaats hiervan trachten opmerkingen van inleiders en co-referenten te plaatsen in het kader van de grote tegenstelling tussen de genoemde heren Bomhoff en Pen.

Pen

Belangrijkste verschil van mening tussen deze twee bestaat over de werking van het marktmechanisme. De opvattingen hierover zijn bepalend voor de visie die men heeft over de rol van de collectieve sector in crisis. Uitgangspunt van Pen is dat de markt een inherente instabiliteit vertoont. De collectieve sector kan zodoende nooit de oorzaak van een crisis zijn. Deze sector dient juist om de negatieve gevolgen van een recessie te neutraliseren. Budgettair, monetair en, wat Pen betreft, vooral inkomensbeleid is hier op zijn plaats.

Bomhoff

In tegenstelling tot Pen gaat Bomhoff juist uit van een stabiele markt. Op korte termijn kunnen zich wel schommelingen voordoen, maar wanneer het marktmechanisme ongestoord zijn gang kan gaan, dan komt het evenwicht vanzelf tot stand. Juist om dit onbelemmerde gaat het. Het financierings tekort, de hoge collectieve lastendruk en de grote mate van regulering zijn stokken van de overheid gestoken in het anders zo soepel draaiende wiel van de markt. Volgens Pen een Vierkant Wiel. Een grote collectieve sector die zelfs nog sneller groeit dan in de ons omringende landen is fataal voor onze economie. Het schrikt potentiële investeerders af.

Oplossingen

Beide heren zijn het overigens eens over de oplossing: belastingverlaging. Bomhoff wil met deze verlaging, welke het gevolg is van een drastische bezuiniging, de investeringen stimuleren. Bij de van alle kanten harde roep om bezuinigingen blijft vaak de vraag waarop? Ook Bomhoff komt hier, tenminste in zijn inleiding gedurende de eerste zitting, niet aan toe. Een suggestie waarmee je in een klap van een groot aantal problemen op dit gebied af bent, doet de heer Zalm van het Ministerie van Financiën in de vierde lezing. Hij houdt dan namelijk een warm pleidooi voor privatisering van de collectieve voorzieningen (waar dat mogelijk is) plus invoering van het profijtbeginsel. Het laatste zal volgens hem altijd leiden tot een toename van het huidige voorzieningen nivo. Co-referent Siljee zet met een simpel cijfervoorbeeld Zalm's verhaal gedeeltelijk op losse schroeven. Afschaffing van de individuele huursubsidie zou volgens hem een netto minimum inkomen van f 2700,- in de maand inhouden. Misschien dat Bomhoff hier weer een oplossing voor heeft.

In tegenstelling tot Bomhoff denkt Pen de belastingverlaging te gebruiken om zijn stokpaardje om zeep te helpen: de loeiende looninflatie. Zijn betoog is het bekende Keynesiaanse onderbestedingsverhaal. Bevriezing van het geldloonnivo

met een reële loondaling welke weer dient ter stimulering van de investeringen. Om de koopkracht te handhaven dient de loonbelasting verlaagd te worden. De financiële ruimte hiervoor vindt Pen in een hoger financierings tekort.

Beide oplossingen zouden misschien nader tot elkaar gebracht kunnen worden door een reorganisatie van de rijksoverheid. Volgens het verhaal van Kooiman zou de rijksoverheid hierdoor efficiënter en effectiever gaan werken. Een dalend financieringstekort plus ruimte voor Pen's inkomensbeleid maken het cirkeltje rond.

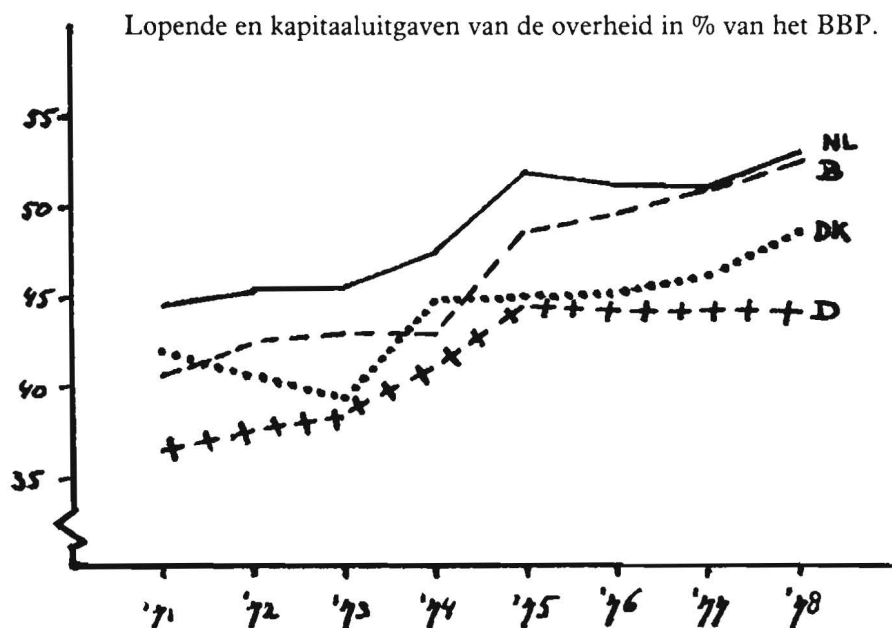
De co-referenten

Pleit Bomhoff dus voor bezuinigingen, die ondanks de modellen van het Centraal Plan Bureau op korte termijn wel resultaat zullen afwerpen (werkgelegenheid), sprekers als Hempen, Glombowski, en De Klerk hebben een tegengestelde mening. Het grootste gevaar van voortdurende bezuinigingen is volgens hen de dan optredende vraaguitval. De collectieve sector kan de bufferfunctie die ze in de afgelopen jaren had niet meer vervullen. Een functie die de particuliere sector volgens Hempen in de jaren '75-'79 ook uitoefende, gezien de groei van de particuliere consumptie in die jaren. Meer uitvoerige uiteenzettingen over deze zaken zijn te vinden in E.S.B. Uit deze artikelen blijkt dat Hempen en De Klerk over het te voeren macro-economische beleid ook weer van mening verschillen. Staat Hempen een neutraal bestedingsbeleid voor en neemt het monetair beleid (rentedaling) bij hem een belangrijke plaats in, volgens de vier 'economen uit de klem' moet er plaats ingeruimd worden voor stimulering van de binnenlandse bestedingen en overschat Hempen de effectiviteit van een zelfstandig monetair beleid. (Hempen: ESB 24-2 en 3-3-'82, De Klerk e.a. ESB 28-4 en 5-5-'82).

Kooiman

Het ontwerpen van een bepaald beleid is een ding, het ten uitvoer brengen echter heel iets anders. Voor de uitvoering is, in onze samenleving, de centrale overheid de hoofdverantwoordelijke, zeker als het macro-economisch beleid betreft. In de huidige crisissituatie ontstaat er een gespleten beeld van de rol die de overheid heeft te vervullen. Enerzijds wordt er aangedrongen op vergaande bezuinigingen, wil men invoering van het profijtbeginsel en moeten taken die nu nog door de overheid verzorgd worden door particulieren worden overgenomen. Anderzijds wordt, nu het slecht gaat, al dan niet gedwongen een steeds groter beroep gedaan op de overheid. 'De overheid wordt overladen met eisen', zoals Kooiman het stelt.

Het grote probleem van de overheid is volgens hem dat het haar onderbreekt aan onderscheidend vermogen. Er vindt nauwelijks een selectie plaats van de aan haar gestelde eisen. Dit als gevolg van de organisatorische vormgeving van de overheid (Kooiman spreekt met name over de Rijksoverheid). Behalve het feit dat de overheid nauwelijks prioriteiten stelt, is er als gevolg van haar organisatie-vorm, ook een gebrek aan samenhang in het te voeren beleid. Daarnaast is zij

Bron: Eurostat 1981, blz 2.

weinig flexibel in het reageren op veranderende omstandigheden. Volgens Kooiman kunnen de gebreken niet enkel opgelost worden door reorganisatie van de rijksdienst en heroverweging van overheidsuitgaven. Deze operaties moeten bovendien op hun bestuurlijk-organisatorische en financiële gevolgen worden getoetst aan de hand van door de politiek op te stellen criteria. Ook moet de afstand tussen de overheid en de omgeving groter worden dan die nu is. Belangengroepen moeten minder invloed krijgen wil de overheid tot een efficiënte en rechtvaardige afweging komen.

Zalm

Bij de inleiding van zowel Pen als Bomhoff kwamen de organisatorische aspecten van de crisis en de collectieve sector slechts zijdelings ter sprake. Dat beiden pleiten voor belastingverlaging, al is het uit heel verschillende overwegingen, betekent indirect wel dat een heroverweging van uitgaven van de overheid moet plaatsvinden. Deze heroverweging, een netter woord voor bezuinigingen, zal zeer waarschijnlijk naar Bomhoff's oordeel, doelbewuster en veelvuldiger moeten plaatsvinden dan Pen noodzakelijk acht. Een van de uitkomsten van de heroverwegingsproces bij de overheid is de al eerder genoemde invoering van het profijtbeginsel.

gendeel blijkt echter waar te zijn. Uit het rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau verschenen in 1981, blijkt dat in vele gevallen het de mensen met de hoogste inkomens zijn die het meest profiteren van de overheidsvoorzieningen. Dit feit wordt ook aangestipt door de heer Van Niekerk, co-referent van Kooiman, die er bovendien op wees dat als je wil profiteren van al het moois wat de overheid ons te bieden heeft, je wel de regels moet weten. Pleit Bomhoff voor bezuinigingen met een daaraan gekoppelde koopkrachtdaling over de gehele linie en is voor Pen de oplossing het bevriezen van de geldinkomens met handhaving van de koopkracht door belastingverlaging, Zalm overtreft beide heren met zijn oplossing het profijtbeginsel stringent toe te passen bij die voorzieningen waarvan vooral de hogere inkomens profiteren. Zodoende kan, aldus Zalm, de koopkracht van de sociale minima voor een reeks van jaren worden gegarandeerd. En de werkgelegenheid van vele, vele controlerende ambtenaren op het ministerie van financiën waarschijnlijk ook.

Kritiek

In het bekritisieren van het huidige functioneren van de overheid, strijden inleiders en co-referenten om de eerste prijs. Bomhoff vindt het

terpreteerd. De crisis en de collectieve sector zijn volgens Bomhoff onlosmakelijk met elkaar verbonden. De collectieve sector is volgens hem de vetzucht in ons economisch lichaam die het hart, de markt, tot stilstand brengt.

Zowel Kooiman als Zalm hebben het eigenlijk niet over de collectieve sector en de crisis, maar over de moeilijke situatie waarin de collectieve sector zich bevindt.

Alleen de inleiding van Pen (en co-referenten) sloot goed aan bij het thema. Er is een crisis en er is een collectieve sector. Hoe zijn deze gegevens aan elkaar te koppelen, welk verband bestaat tussen deze twee, dat zijn vragen die eigenlijk aan het thema ten grondslag liggen. Dat ieder vanuit zijn specialiteit sprak is natuurlijk te begrijpen en te aanvaarden. Dat tot nu toe elke zitting gekenmerkt werd door een onverstaanbare of onnavolgbare spreker is minder acceptabel.

HvdH, JJ

Lezingencyclus: De collectieve sector in de crisis

1. De collectieve sector macro-economische bekeken (6 april)

inleider: Prof. Dr. E.J. Bomhoff

co-referenten: Drs. R.A. de Klerk, Drs. R. Gerritsen

Zalm van Financiën besteedt in zijn inleiding veel aandacht aan dit principe van financiering van overheidsvoorzieningen. Volgens hem zou in de afgelopen decennia, theoretisch gezien, het profijtbeginsel veelvuldig moeten zijn ingevoerd. Dat dit niet het geval is wijt hij aan de gespletenheid van de burger die wel de baten van een voorziening ziet maar de daaraan gekoppelde lasten niet als zodanig herkent. Ook ligt de oorzaak bij ambtenaren en politici, en, hierbij aansluitend op wat Kooiman heeft gezegd, het optreden van pressiegroepen. Het komt er volgens Zalm op neer dat het technisch en praktisch wel mogelijk is het profijtbeginsel toe te passen, alleen willen we het niet.

Een belangrijk motief hiervoor is de inkomensverdeling. Men gaat er van uit dat door financiering van de voorzieningen uit het overheidsbudget juist de lagere inkomensgroepen van deze voorzieningen gebruik kunnen maken. Het te

elke dag Prinsjesdag, door de steeds nieuwe aankondigingen van bezuinigingen, Gerritsen kent praktisch geen slechtere optie dan het huidige beleid. Volgens Pen heeft de overheid niets gedaan om de crisis op te vangen, maar vindt de oorzaak hiervoor in de klassenstrijd en ziet met name de vakbonden als de grote boosdoeners. Glombowski vindt dat de rol van de collectieve sector wordt overdreven, Kooiman en van Niekerk komen tot een indrukwekkende lijst met gebreken in het functioneren van de overheid, terwijl Zalm van Financiën zijn eigen overheid van betutteling en bevoordelen van de hogere inkomens beticht. Met de verandering van het woordje 'de' in 'een' in het voor deze cyclus gekozen thema 'collectieve sector in de crisis' zou daarom de inhoud van de meeste lezingen beter worden gedekt. Na vier inleidingen te hebben aangehoord kan worden geconstateerd dat de inleiders het thema van de cyclus elk op hun eigen wijze hebben gefin-

2. De collectieve sector macro-economische bekeken (13 april)

inleider: Prof. Dr. J. Pen

co-referenten: Prof. Dr. J. Glombowski, drs. W.B.J. Hempen

3. Re-organisatie en efficiëntieverbetering van de Rijksoverheid (20 april)

inleider: Prof. Dr. J. Kooiman

co-referenten: Drs. M.C.M. van Niekerk, Drs. P.M. Kikkert

4. Privatisering en profijtbeginsel (27 april)

inleider: Drs. G. Zalm

co-referenten: Ir. J.S. Knipscheer, Drs. N. Siljee

Ekonomien en milieu(on)kunde

Het afgelopen decennium is, onder andere door het bekende Rapport van Rome, de belangstelling voor het milieu sterk toegenomen. Wie om zich heen kijkt kan niet anders dan konkluderen dat dat terecht is. De toestand van het milieu is eerder verslechterd dan verbeterd.

Ook binnen de economische wetenschap is er toenemende aandacht voor het milieu. Het vormt immers niet alleen een noodzakelijke levensvoorwaarde, maar is ook konsumptiegoed (rekreatie) en produktiegoed (ruimte, grondstoffen); bovendien lozen we al ons afval in het milieu.

Wil men het milieu in de economische theorievorming brengen, dan zal rekening gehouden moeten worden met diverse (speciale) factoren: het prijsmechanisme werkt niet, vele onderdelen zijn niet reproduceerbaar, schade kan onomkeerbaar zijn, enz. Dit leidt tot zeer fundamentele vragen als: kan de draagkracht van het milieu een produktiegroei nog wel opvangen, of is groei noodzakelijk om milieu-zuivering te kunnen betalen? Kost milieuzorg arbeidsplaatsen ten gevolge van een verslechterde concurrentiepositie of levert deze sector juist nieuwe werkgelegenheid op? Hoeveel 'natural resources' staan ons ter beschikking, tegen welke kosten, en volgens welk tijdpad zijn ze optimaal aan te wenden? Wat is de taak van de overheid?

De economische fakulteit en milieu

Dit stukje is niet bedoeld om op bovenstaande vragen een antwoord te geven; daar komt ook wel meer voor kijken. Wel kan gekonstateerd worden dat onze fakulteit bepaald niet voorop loopt op dit deelgebied van de economie. Slechts bij enkele vakken komt het milieu zijdelings aan de orde. Gezien het grote belang van deze problematiek, dat alleen maar toe zal nemen, zou o.i. iedere (aanstaande) econoom in zijn /haar studie een zekere basiskennis hieromtrent moeten hebben. Voor verdere specialisatie zou een apart doktoraal-keuzevak ingevoerd kunnen worden.

Voor economie-studenten met belangstelling voor het milieu bestaat elders binnen onze universiteit de mogelijkheid zich op een breed terrein hiermee bezig te houden: Milieukunde. Wij hebben het afgelopen jaar gedaan en ons is gebleken dat hier traditioneel maar weinig economen aan deelnemen. Daarom willen we d.m.v. dit stukje wat meer bekendheid aan dit vak geven.

Milieukunde

Milieukunde is een doktoraal-bijvak van 700 studie-uren; het wordt georganiseerd door de IVAM (Interfakultaire Vakgroep Milieukunde). 'Bijvak' heeft op de verschillende fakulteiten ook een verschillende inhoud. Zo moet bijvoorbeeld een bioloog nog iets ekstra's doen naast die 700 uur om Milieukunde als een van zijn/haar (twee) bijvakken gehonoreerd te krijgen. Voor een econoom is een bijvak een klein tentamen, ofwel slechts 300 uur. Op deze lastige situatie komen we aan het eind van dit stukje nog terug.

Je werkt in groepjes met (zoveel mogelijk) verschillende disciplines, begeleid door een kandidaatsassistent(e). De groepsgrootte wordt bepaald door het aantal studenten en het aantal assistenten; de laatste cursus waren er 7 groepen van 6 tot 8 studenten. Volgend jaar zijn er waarschijnlijk minder assistenten, zodat de groepen misschien wat groter worden.

Kursusprogramma

Het cursusprogramma is in drie fasen verdeeld, die we hieronder kort weergeven. De kollegefase

In een syllabus wordt een handleiding gegeven volgens welke je zou kunnen werken. Er is dan nog beperkte tijd over om die methoden in praktijk te brengen.

De resultaten worden in een verslag verwerkt. Dit wordt groepsgewijs beoordeeld.

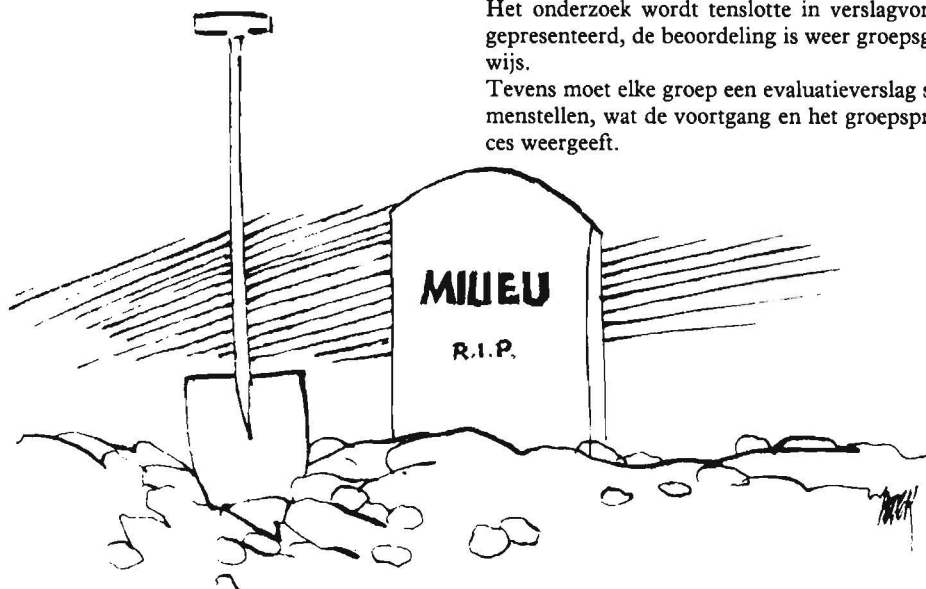
3) Projectfase

Dit is de fase waar je zelf de meeste inbreng in kan hebben. Elke deelnemer heeft over een centraal thema een projectvoorstel geschreven. Daaruit worden er, in een demokratiese plenaire zitting, enkele geselecteerd, waarop je kunt intekenen. De zo gevormde groepen gaan dan een werkplan opzetten, zich 'inlezen', contacten leggen, een doelgroep kiezen. Ook ga je op zoek naar een inhoudelijke begeleider, die thuis is op het gekozen onderwerp.

De projectfase is veel meer gericht op werkelijk onderzoek. Er wordt doorgaans minder vergaderd dan in de voorgaande fasen, het aksent ligt op het zélf informatie verzamelen en ordenen. Je komt dan in aanraking met mensen bij overheid en bedrijfsleven en met politici.

Het onderzoek wordt tenslotte in verslagvorm gepresenteerd, de beoordeling is weer groepsgewijs.

Tevens moet elke groep een evaluatieverslag samenstellen, wat de voortgang en het groepsproces weergeeft.

en de integratiefase worden vóór de kerst gedaan, evenals enkele voorbereidende stappen voor de projectfase; de eigenlijke projectfase volgt na nieuwjaar.

1) Kollegefase

Hierin worden allerlei disciplines behandeld in hun relatie tot het milieu. Voorbeelden: milieubiologie, milieutechnologie, milieu-economie, milieusociologie, milieuplanologie enz. Voor elk onderdeel is een syllabus geschreven; deze wordt eerste met de eigen werkgroep besproken, daarna komt een van de schrijvers onduidelijkheden oplossen en is er de mogelijkheid tot discussie. Deze fase wordt afgesloten met een 'open-boek' tentamen.

Doel van de kollegefase is vooral om basisinformatie te krijgen over andere vakken.

2) Integratiefase

In deze fase word je vertrouwd gemaakt met een probleemgericht werken op een interdisciplinaire manier. Aan de hand van een artikel kiest de groep een onderwerp, waarover men onderzoek wil plegen. Het gaat hier vooral om de methodiese werkzaamheden: het maken van een onderzoeksopzet, een werkplan.

Aan het begin en aan het eind van het programma is er een werk(halve)week, en er worden ook eksen- sies georganiseerd. (En regelmatig borrels!)

Onderwerpen

De onderwerpen van integratie- en projectfase liggen afwisselend op het terrein van energievoorziening en energieverbruik en van grondstoffen(her)gebruik en afvalproblemen.

Het afgelopen jaar werden afvalproblemen in de integratiefase behandeld, energieproblematiek in de projectfase. Volgend jaar is dit andersom.

Volgens de IVAM-doelstellingen beperkt het onderzoeksgebied zich tot milieu(beleids)vraagstukken in Noord-Holland. Er wordt problemen praktijkgericht gewerkt. De groepsleden komen uit verschillende disciplines, er wordt dan ook een interdisciplinaire werkwijze nagestreefd. Een vaardigheid die in een latere werksituatie vaak verwacht zal worden.

Tot het groepsproces hoort naast onderzoek ook het regelmatig voorzitten en notuleren van vergaderingen; een training waar je veel aan kan hebben.

Ter illustratie van de onderwerpen noemen we hier de titels van de energie-projecten van dit jaar:

Wieken in wijken, wikken en wegen (maatschappelijke invoerbaarheid van windmolens.)

Isolatie, voor wie er niet warmpjes bij zit.

Energiezuinig bouwen in Diemen-Noord, een zonnige kijk op duistere problemen.

Wind en mest samen getest (autarkiese energievoorziening in een klein buurtschap).

Biogas: vijf boeren op een hoop.

Brongas een vergeten gasbron?

Hemweg? Kolen weg! (onderzoek naar de uitbreidingsplannen voor de elektriciteitscentrale aan de Hemweg).

Ekonoom

Wat kan je nu als ekonoom in zo'n groep doen? Dit is afhankelijk van het onderwerp en van wat de groep daarmee wil. Op beide punten heb je echter zélf een grote inbreng; je tekent zélf in op 'n project en je bent er ook bij als het werkplan samengesteld wordt. Ekonomen zijn doorgaans zeer gewenst in de groepen, er zijn bij ieder onderwerp wel economische aspecten te onderkennen. Wij zijn zelf soms benaderd door andere groepen, waar geen ekonoom in zat. In onze eigen groep zijn we bezig geweest met bv. kostenvergelijking van milieuvriendelijke tech-

mel in de marge' enz. De laatste tijd is daar een nieuw woord bijgekomen: 'milieumaffia', ofwel ten koste van alles het milieu verdedigen ondanks bv. de druk van een stagnerende economie met al haar problemen op andere terreinen.

De milieubeweging is natuurlijk niet gebaat bij zulke uitspraken. Zij zoekt immers een zo breed mogelijke maatschappelijke ondersteuning.

Ekonomen kunnen een grote positieve invloed hebben op een verandering van dit image, namelijk door mee te helpen aan een rationele, goed onderbouwde milieuzorg die ook nog eens, financieel en maatschappelijk, haalbaar is. En door daarmee aan te tonen dat het milieu méér is dan een stokpaardje voor biologen.

Er is dan wel veel informatie en basiskennis nodig; hiertoe kan Milieukunde een aanzet vormen. En bovendien: het is erg leuk en motiverend, getuige ook het feit dat verscheidene groepen na afloop van de cursus (op een lager pitje) doorgaan met hun project.

Inpassing in de studie

Zoals vermeld duurt de cursus 700 uur en loopt van eind september tot eind maart. Er zijn dus twee blokken voor nodig. Er wordt verondersteld dat je 4 dagen per week aan het vak besteedt, en omdat je vrij intensief bezig bent is het niet eenvoudig er een ander vak naast te doen. Dit ruime tijdsbeslag is voor velen, met name beursstudenten een reden om het maar niet te doen: je doet immers 400 uur 'voor niets'.

De economische fakulteit heeft dit probleem gesignaleerd, en er zijn dan ook inpassingsmogelijkheden ontwikkeld. Binnen de vrije studierichting kunnen de volle 700 uur gehonoreerd worden, gedeeltelijke compensatie is (onder voorwaarden) mogelijk bij Welvaartstheorie en (dit staat

Wij vinden dat er meer studenten in staat gesteld moeten worden Milieukunde te kiezen. Daartoe moeten de compensatiemogelijkheden uitgebreid worden, door afzonderlijke vakken of combinaties daarvan.

Inschrijving voor de nieuwe cursus '82 - '83 is mogelijk bij de IVAM,

Plantage Muidergracht 14, telefoon 5223206. De kosten van het programma bedragen ca. f150,- inclusief syllabi, ekskursies, werkweken en onkostenvergoedingen voor de projectfase.

Er komt nog een voorlichtingsbijeenkomst op het instituut van de IVAM, 3 juni 1982, 15 uur.

Tegen die tijd is ook het nieuwe programma beschikbaar.

Steven Post
Paul Verschuren

vervolg van pag. 3

Groepsbezoeken

Naast het beursbezoek in het kader van de uitvoering van de per autogroep verstrekte opdrachten waren er door de vakgroep ook een tweetal groepsbezoeken gearrangeerd.

Het eerste leidde ons op zondagochtend naar de Polizeileitstelle. Tijdens dit bezoek toonde een hoofdcommissaris ons hoe de politie van Hannover de problemen oplost die 's ochtends en 's avonds ontstaan door de enorme verkeersstroom naar en van de Messe.

Het tweede bezoek bracht ons maandagochtend op de stand van NCR. Twee Nederlandse vertegenwoordigers stelde ons hier op de hoogte van de ontwikkelingen van NCR op het gebied van de database alsmede van de vooruitgang die geboekt is bij kas- en voorraadregistratie (BAR-code).

Opdracht

De opdracht die onze groep moest uitvoeren had betrekking op een middelgrote technische groothandel die de voorraadadministratie wilde gaan automatiseren. Het was de bedoeling dat de hiervoor benodigde apparatuur door ons werd gezocht alsmede dat een onderlinge vergelijking tussen twee leveranciers werd gemaakt.

Bij de selectie van de potentiële leveranciers werd door ons gebruik gemaakt van de al eerder aangehaalde handleiding. Na ons bezoek aan een leverancier kwamen we, mede door de daar verkregen informatie, al spoedig tot een computerconfiguratie voor de betreffende groothandel.

Deze configuratie hebben we ook aan de andere leveranciers voorgelegd. Hierna was het mogelijk een vergelijking te maken tussen twee van de leveranciers en zodoende tot de uitwerking van de opdracht te komen.

Conclusie

Concluderend kan ik zeggen dat het bezoek aan de beurs door mij als leerzaam is ervaren. De richting die aan het bezoek werd gegeven middels opdrachten lijkt mij zeer wenselijk. In het kader van de informatietechnologie kan je door middel van dit beursbezoek een indruk krijgen van de huidige ontwikkelingen op dit gebied.

Van onze speciale verslaggever:
Pieter Jongstra

nologie, prijsontwikkeling van brandstoffen, vraagstukken van rentabiliteit en haalbaarheid, afzetmarktonderzoek, behoeftenafweging. Natuurlijk (en gelukkig) zijn er ook een hoop niet-economische taken, waaraan je kunt werken. Zo kom je ook eens op een ander vakgebied. Een project is dus erg veelzijdig in de breedte, maar bovendien word je al snel 'specialist' op je onderwerp door de enorme hoop informatie die je krijgt.

Freaks

Milieuzorg wordt vaak afgedaan met 'voer voor freaks', 'geitenwollen sokken', 'idealities gerom-

niet in de studiegids maar kwam ons toevallig ter ore) bij Regionale Economie, Eksterne Organisatie en Recht.

Meer duidelijkheid hierover, ook in de studiegids, zou welkom zijn. Neem in ieder geval, als je van plan bent Milieukunde te gaan volgen, van tevoren contact op met Hans Oostendorp (kamer 2136) of Bert van Gelder (kamer 2158).

Een andere, slechte, mogelijkheid is om alleen de kollegefase en de integratiefase te volgen. Bij de IVAM heeft men dat niet graag, en ook wij raden het sterk af: de projectfase is het leukst en je steekt er ook het meest van op. (Het is overigens niet mogelijk om alléén de projectfase te volgen).

Tellen of meetellen, daar gaat het om voor een assistent-accountant

Als assistent-accountant wilt u graag zo snel mogelijk beoordelelijk werken en zo min mogelijk routinematig telwerk doen. Wie bewijst meer verantwoordelijkheid aan te kunnen, hoeft er bij Coopers & Lybrand niet op te wachten. Kijk, Coopers & Lybrand Nederland kent een gestage groei. En dat schept voor ambitieuze mensen mogelijkheden. De mogelijkheden om capaciteiten optimaal uit de verf te laten komen en in snel tempo naar het interessante werk toe te groeien.

Op die ontwikkeling wordt u goed voorbereid. Verdeeld over drie jaar volgt u een intern opleidingsprogramma, dat geheel in werktijd wordt gegeven. Daarin vindt u een waardevolle aanvulling op de accountancy-studie. Aan bod komen moderne controletechnieken met

daarbij de beoordeling van het systeem van interne controle-maatregelen; de controle-aanpak van computersystemen alsmede internationale, Engelse en Amerikaanse waarderingsgrondslagen.

Dat alles geeft u een ruimere kijk op het vak. Het werk wordt er interessanter door, omdat u een situatie analytisch leert benaderen. Als u de studie voor registeraccountant hebt afgerond, kunt u bovendien, als u dat wilt, door een verblijf in het buitenland uw kennis verder uitbouwen.

Wilt u meer weten over Coopers & Lybrand, over de specifieke controletechniek, over de werksfeer, de studiefaciliteiten, de organisatie en de activiteiten van het kantoor? Wanneer u, als assistent-accountant, al enkele jaren NIVRA-studie achter de rug hebt, of binnenkort als bedrijfsseco-

noom afstudeert en verder gaat in accountancy, kunt u de C & L cassetteband met bijbehorende documentatie aanvragen. Telefonisch of schriftelijk.

C&L Coopers & Lybrand Nederland

Sollicitaties kunt u richten aan Drs. J. C. van Dijk, R.A.

Westblaak 100, 3012 KM Rotterdam, tel. 010-130680 - Leidseplein 29, 1017 PS Amsterdam, tel. 020-221355

De ondernemer op de Hollandse stapelmarkt

Op woensdag 16 december 1981 promoveerde Jan Willem Veluwenkamp te Leiden aan de letterenfakulteit op het proefschrift 'Ondernemersgedrag op de Hollandse stapelmarkt in de tijd van de Republiek'. In zijn boek behandelt hij de Amsterdamse handelsfirma Jan Isaac de Neufville & Comp. in de periode 1730-1764.

Over het economisch leven van Nederland tijdens de Republiek (1579 (1588)- 1795) is veel gepubliceerd. In de desbetreffende literatuur wordt min of meer uitdrukkelijk aandacht besteed aan de ondernemer op de Hollandse stapelmarkt. Onder stapelmarkt verstaat Veluwenkamp de concrete centrale markt, waar vraag en aanbod van stapelgoederen (linnen, graan, specerijen e.d.) zich concentreerden. Een groot aantal publicaties is zelfs geheel gewijd aan een individuele ondernemer of aan een familie van kooplieden. Ondanks deze wetenschappelijke belangstelling is het beeld van het gedrag van de individuele ondernemer in deze periode nog steeds vaag. De auteur poogt op basis van systematisch onderzoek m.b.t. een 'doorsnee'-achttiende eeuwse ondernemer, een genuanceerder beeld te presenteren.

In zijn dissertatie staan twee doelstellingen centraal. Op de eerste plaats een toetsing van het beeld, zoals dit door P.W. Klein wordt gegeven in zijn proefschrift, 'De Trippen in de 17e eeuw', tot op heden de enige monografie waarin een gefundeerde poging werd gedaan verantwoorde en consistente uitspraken te doen over het ondernemersgedrag op de Hollandse stapelmarkt.

Ten tweede is er de wens van de auteur om een min of meer volledig onzicht te hebben in het bedrijf van een Nederlandse koopman in de zeventiende of achttiende eeuw.

Monopolistische praktijken op de stapelmarkt

Veluwenkamp valt de stelling van Klein aan, dat het ondernemersgedrag in belangrijke mate bestond uit het ten uitvoer leggen van monopolistische praktijken; het is de sluitsteen van Klein's betoog over de werking van de Hollandse stapelmarkt. Het systeem werkte volgens Klein als volgt: doordat de aanvoer van goederen op de markt ongelijkmatig plaatsvond, terwijl de afzet geleidelijker verliep, ontstond de behoefte aan buffervoorraden. Een aantal kooplieden namen deze functie op zich en hielden in een stad grote pakhuizen aan waarin zij de aangevoerde goederen opsloegen (stapelden). Het was hun taak om ervoor te zorgen, dat de transacties tussen vragers en aanbieders vlot verliepen. In de voorraden die zij aanhielden zaten hun grootste investeringen. De omvang van deze investeringen hing nauw samen met de winstverwachting van de kooplieden. De ondernemers waren blootgesteld aan grote gevaren voor wat hun investeringen betrof (door de onregelmatigheden van het economisch leven). De mate waarin zij al dan niet in staat waren zich door monopolisering van het aanbod tegen deze gevaren in te dekken, had uiteraard grote invloed op hun winstverwachting. Hoe dichter het volmaakte monopolie werd bereikt, des te hoger werden de winstkansen en des te meer zou een koopman bereid zijn te investeren. Het ondernemersgedrag kenmerkte zich dan ook door het volvoeren van monopolistische praktijken, met als doel de markt te beheersen, enerzijds om door prijsopdrijving de opbrengsten te verhogen, anderzijds om het eigen risico te verminderen. Zonder deze stabiliserende monopolistische praktijken als waarborgen tegen het risico zou de voorraadvorming d.w.z. de essentiële functie, die op

de stapelmarkt werd vervuld, niet die omvang hebben aangenomen als het geval is geweest.

Toetsing van Klein's criteria aan resultaten van eigen archivalisch onderzoek voerde Veluwenkamp tot de conclusie, dat stapelgoederen zich niet lieten monopoliseren, tenzij (in overwegende mate) aangevoerd uit een enkel productiegebied, dat bovendien op het grondgebied van één afzonderlijke staat lag. De enige producten, die daadwerkelijk gemonopoliseerd waren (pek en teer uit Zweden) voldeden aan dit criterium.

Monopolies konden slechts onder zeer bijzondere omstandigheden gerealiseerd worden; ze waren zeer zeldzaam en uitzonderlijk. Hij concludeert dan ook dat monopolistische praktijken geenszins kenmerkend waren voor het ondernemersgedrag op de Hollandse stapelmarkt.

Monopolistische concurrentie

Hoe was dit gedrag dan wel; de tweede doelstelling van Veluwenkamp in zijn boek. Hij is van mening dat men om dit te kunnen vaststellen, moet kijken naar de 'modale ondernemer'. Volgens hem was er sprake van monopolistische concurrentie. Door middel van specialisatie en het onderhouden van vaste betrekkingen met zakenrelaties probeerden de kooplieden een eigen terrein af te bakenen om zo de continuïteit van hun onderneming veilig te stellen.

Deze hypothese heeft hij willen toetsen. Daarvoor was een onderzoek vereist naar het gedrag van tenminste één Hollandse internationale groothandelaar in een niet-gemonopoliseerd belangrijk stapelprodukt, op grond van een min of meer volledig bewaarde bedrijfsadministratie. De koopman Jan Isaac de Neufville (1706 - 1772), handelaar in linnen en graan te Amsterdam voldeed aan deze criteria. De Neufville verzorgde zowel invoer, opslag en bewerking, als uitvoer van linnen, een belangrijk, niet-gemonopoliseerd stapelprodukt. Specialisatie en het onderhouden van vaste betrekkingen met zijn klanten kenmerkten zijn ondernemerschap.

In hoeverre De Neufville representatief geacht kan worden voor het ondernemerschap op de stapelmarkt in de zeventiende en achttiende eeuw blijft volgens Veluwenkamp evenwel de vraag. Historisch onderzoek kenmerkt zich nu eenmaal juist door het gebrek aan de gewenste overvloedige hoeveelheid van bronnenmateriaal. Daarom zal volstaan moeten worden met de vraag van de

aannemelijkheid van de hierboven geschetste hypothese.

Een nieuw beeld

Het werk dat Veluwenkamp verricht heeft geeft ons een ander en genuanceerder beeld van de Hollandse koopman in de zeventiende en achttiende eeuw. Om het met zijn eigen woorden te zeggen:

'Zo dan moet men zich de Hollandse groothandelaar voorstellen: als middelpunt van een stelsel zakelijke contacten, als centrale schijf waarlangs de handel zich voltrok. Elke koopman beschikte met het stelsel waarvan hij zelf het middelpunt uitmaakte, min of meer over een 'eigen markt'. De stapelmarkt vormde dus niet één grote, geïntegreerde markt, maar was veeleer samengesteld uit een groot aantal 'deelmarkten', de markten der afzonderlijke kooplui. De Hollandse stapelmarkt vertoonde dus het normale beeld van de marktform van der monopolistische concurrentie. Elk der kooplui was door zijn klantenbinding tot op zekere hoogte 'monopolist' op zijn eigen deelmarkt; maar tegelijkertijd had hij te maken met een groot aantal mededingers, die steeds gespist waren op mogelijkheden andermans klanten aan zichzelf te binden'.

Eindelijk weer eens een gedegen onderzoek, dat voornamelijk gebaseerd is op archivalische gegevens, die toch primaire bouwstenen zijn voor elke theorievorming op economisch-historisch gebied.

HK

titel: Ondernemersgedrag op de Hollandse stapelmarkt in de tijd van de Republiek. De Amsterdamse handelsfirma Jan Isaac de Neufville & Comp., 1730 - 1764

prijs: f13,50 verkrijgbaar bij: Scheltema Holkema Vermeulen B.V., Spui 10 Amsterdam

Afbeelding 4. Jan Isaac de Neufville met zijn kinderen Jan Isaac en Anna Maria en zijn zuster Anna. Naar het schilderij door Nicolaas Verkolje (c. 1744). Foto: Rijksmuseum Twente/Enschede.

Zuinigheid met vlijt

In de Brede Maatschappelijke Discussie over de toekomstige energievoorziening in Nederland, zal het zogenaamde CE-scenario, opgesteld door het Centrum voor Energiebesparing een rol spelen. De technisch-economische uitwerking van dit scenario is verzorgd door de **Stichting voor Economisch Onderzoek**. De *voorlopige* resultaten van de scenariostudie zijn gepubliceerd in het rapport 'Zuinigheid met vlijt'¹⁾. Een van de auteurs, E.C. van Ierland, maakte een korte samenvatting van het rapport. Een verdere uitwerking van het CE-scenario (die overigens in een aantal opzichten van de voorlopige uitwerking zal verschillen) wordt binnenkort afgerond.

Doelstellingen en achtergronden

Het rapport 'Zuinigheid met Vlijt' bevat een verslag van de *voorlopige* resultaten van een *economisch-technische* onderbouwing van een scenario voor Nederland dat ontworpen is door het Centrum voor Energiebesparing (CE) te Delft. Dit scenario is een nadere uitwerking van de nota 'Energiebeleid met minder risico' (uitgave Milieu Defensie 1977) en 'Het Vergeten scenario' (Th. Potma, Meulenhof, 1979).

Het CE-scenario heeft de volgende doelstellingen:

- het streven naar een veilige samenleving met vermindering van risico's verbonden aan een grondstoffen (energie)- en kapitaalintensieve productie
- het realiseren en behouden van een hoge kwaliteit van het leefmilieu
- volledige en volwaardige werkgelegenheid.

Het CE-scenario staat naast een extrapolatie van de economische ontwikkeling tot het jaar 2000. Deze extrapolatie wordt hierna aangeduid als het *referentie-scenario*. Het referentiescenario is een economisch-technische uitwerking door de SEO van beleidsuitgangspunten en veronderstellingen zoals die t.b.v. een scenario studie door het Ministerie van Economische Zaken in samenwerking met het CPB is ontworpen. Daartoe kon de SEO beschikken over de interne CPB-studie 'Een scenario van de Nederlandse economie tot het jaar 2000'.

Het opstellen van twee scenario's, namelijk één door het Ministerie van Economische Zaken en één door het CE, is voortgevloeid uit een beslissing van de Minister van Economische Zaken, drs. G. van Aardenne, naar aanleiding van een op zijn verzoek uitgebracht Advies Energiescenario's door de Algemene Energieraad (AER) d.d. 18 juni 1980.

De Raad stelde voor naast het scenario van E.Z. "een lage groeiscenario te laten uitwerken, zoals door het Centrum voor Energiebesparing wordt aanbevolen. De Raad acht het van belang dat het Centrum voor Energiebesparing bij de uitwerking van dit scenario wordt ingeschakeld en daarbij ten behoeve van de economische onderbouwing over de benodigde externe deskundigheid kan beschikken. De Raad benadrukt de noodzaak van een goede vergelijkbaarheid, hetgeen op korte termijn zou kunnen worden bereikt door beide scenario's met behulp van het CPB-energiemodel te laten uitwerken".

Een en ander heeft ertoe geleid dat

- het Ministerie van Economische Zaken in samenwerking met het CPB het hiervoor genoemde scenario van de economische ontwikkeling van Nederland tot het jaar 2000 heeft opgesteld, en

- het CE de *Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam* (SEO) heeft benaderd om een economisch technische onderbouwing te geven van het CE-scenario.

Verantwoordelijkheden

Daar waar meerdere instanties en personen betrokken zijn bij een project is het nuttig duidelijk aan te geven wie voor wat verantwoordelijk is.

1. Het CE is verantwoordelijk voor de veronderstellingen die aan het CE-scenario ten grondslag liggen. De SEO is verantwoordelijk voor de modelmatige vormgeving van die veronderstellingen.
2. De presentatie van beide scenario's in dit rapport betekent niet automatisch dat de SEO de uitkomsten daarvan realistisch of wenselijk acht. Daarover worden in dit rapport geen uitspraken gedaan. *Het gaat uitsluitend om een economisch-technisch onderbouwing van het CE-scenario.*

Afspraken en veronderstellingen

Ter bevordering van de onderlinge vergelijkbaarheid van beide scenario's zijn onder leiding van een Begeleidingscommissie afspraken gemaakt over veronderstellingen die zowel aan het referentie-scenario als aan het CE-scenario ten grondslag liggen

- een financieringstekort van de overheid ten bedrage van 4,5% van netto nationaal inkomen
- een inflatietempo van 6,5% per jaar (consumptieprijspeil)
- een groei van de wereldhandel in volume van 4 à 4,5% per jaar
- een wereld inflatietempo van 6 à 7% (invoerprijspeil)
- evenwicht op de lopende rekening van de betalingsbalans
- een reële stijging van de prijs van energie met 4% per jaar tot 1985 en met 2% per jaar daarna
- een gegeven export van de energiesector

Werkwijze

Bij de berekeningen is gebruik gemaakt van een model dat speciaal voor dit onderzoek werd ontworpen. Dit model heet SECMON-C (SEctoraal MOdel voor de Nederlandse economie, versie C). Het is een uitgebreide versie van SECMON-B dat in opdracht van de WRR werd ontwikkeld t.b.v. de studie 'Plaats en Toekomst van de Nederlandse Industrie' en bouwt voort op het statische, integrale model SECMON-A, dat door de WRR is gebruikt t.b.v. haar recente rapport 'Vernieuwingen in het Arbeidsbestel'. Met betrekking tot SECMON-C moet worden vast

gesteld dat er in dit model meer variabelen exogeen zijn dan in modellen voor de Nederlandse economie gebruikelijk is. De reden hiervoor is gelegen in het feit dat bij het ontwikkelen van visies op lange termijn veelal de behoefte bestaat meer variabelen als beleidsinstrument te hanteren omdat de economische orde en de economische structuur veelal niet langer als gegeven worden aanvaard.

Het is van belang om vast te stellen dat het door het CE voorgestelde scenario zich slechts ten dele adequaat in model-termen laat vertalen. De omvangrijke *kwalitatieve aspecten* van het scenario zijn in de onderhavige studie slechts zwak tot hun recht gekomen.

Kenmerkende aspecten van het CE-scenario

Kort samengevat kent het CE *drie* invalshoeken voor het beleid. Er worden maatregelen voorgesteld die zijn te rangschikken onder energiebeleid, milieubeleid en additioneel sociaal-economisch beleid. Meer in het bijzonder gaat het om:

1. Energiebeleid

1. Energiebesparing bij bedrijven en gezinnen

Het fundament van het CE-scenario wordt gevormd door de extra inspanningen om de vraag naar energie te beperken. Dit kan langs twee wegen worden bereikt: enerzijds door een efficiënter omgaan met energie, anderzijds door het terugdringen van energie-intensieve activiteiten, zowel in de productieve als in de consumptieve sfeer. Extra efficiëntieverbetering komt in het CE-scenario onder andere tot stand door het beter isoleren van woningen en gebouwen, door een verhoging van het rendement van motoren en stookinstallaties en het nuttig gebruiken van afvalwarmte die bijvoorbeeld bij elektriciteitsopwekking tot stand komt (warmte-kracht koppeling).

Energie-intensieve bedrijfstakken, zoals basischemie en de non-ferro metaal, zullen in het CE-scenario minder snel groeien, o.a. onder invloed van het milieubeleid, waardoor het energieverbruik relatief wordt verminderd. In het consumptiepatroon is een verschuiving verondersteld naar goederen en diensten die minder energie vereisen, bijvoorbeeld van particulier vervoer per auto naar openbaar vervoer.

2. Intensivering van het gebruik van niet-fossiele energie-bronnen (wind, zon, biogas) en warmte-krancht koppeling.

Het aanbod van energie verschilt van het referentie-scenario, in het bijzonder wat betreft de elektriciteitsvoorziening. De plaats van de grote elektriciteitscentrales (deels nucleair) die in het referentiescenario is voorzien, wordt in het CE-scenario ingenomen door warmtekrachtinstallaties en (voor een bescheiden deel) door windmolens. Het gebruik van aardgas is in beide scenario's het zelfde verondersteld, zodat de daling in het totale energieverbruik tot uitdrukking komt in een lager verbruik van kolen en olie. In het CE-scenario is bovendien een belangrijker plaats ingeruimd voor passieve zonne-energie en biogas.

Ernst & Whinney Nederland maakt deel uit van een internationale firma van accountants, belastingkundigen en bedrijfsadviseurs over de hele wereld.

MEN HOEFT NIET GROOT TE WEZEN OM GOED TE ZIJN

Dat bewijzen dagelijks legio van onze collega's die zelfstandig werkzaam zijn in de accountantspraktijk. We voelen er ons zelf ook bij horen met ons team van 80 man. Men kent elkaar nog. Met zo'n relatief kleine club wordt de werksfeer in belangrijke mate nog door uzelf bepaald. Kan nog.

Men moet goed wezen om groot te zijn. Want met een team van 19.000 mensen, wereldwijd, waarvan 4.000 in Europa, ben je groot.

We zijn dus groot en klein. Dat roept bijzondere verplichtingen op en stelt bijzondere eisen aan onze medewerkers.

Want makkelijk is het niet de ene dag een multi-nationale controle af te wikkelen en de volgende dag met de typische problemen van de kleine onderneming geconfronteerd te worden. Dat is een wereld van verschil. Hierop bekwaam en effectief kunnen inspelen eist meer dan bekwame medewerkers. Het eist een juiste houding, integriteit en flexibiliteit. Natuurlijk hoeft men het niet allemaal alleen op te knappen maar staat onze auditors een team van specialisten op het gebied van belastingen en bedrijfsadviezen, nationaal en waar nodig internationaal, ter beschikking. Toch, dat is geen gemakkelijke zaak bij Ernst & Whinney Nederland; wél fascinerend.

Ter versterking van ons bestaand controleteam hebben wij ruimte voor

bedrijfseconomen

die snel door kunnen stoten tot een van de sleutelposities in onze controlesector. Plaatsingsmogelijkheden in Den Haag of Amsterdam, in onderling overleg te regelen.

Ons intern opleidingspakket is afgestemd op de nationale en internationale eisen die onze cliënten ons stellen.

Het is dusdanig ingericht dat uzelf eigenlijk uw eigen promotiekansen bepaalt: in functie van uw praktische prestaties. Ook de externe studiebegeleiding is afgestemd op de Nederlandse situatie en u kunt op onze actieve steun rekenen voor een snelle voltooiing van uw post-doctorale accountancy studies. Dat is uw en ons belang!

Honorering en secundaire arbeidsvoorwaarden zijn overeenkomstig internationale normen.

Uw sollicitatie wordt graag tegemoet gezien door W. Terpstra R.A. van ons kantoor in Den Haag.

Wanneer u eerst meer telefonische informatie wilt hebben, belt u gerust Marianne Bakker onder telefoonnummer 020-760815.

Ernst & Whinney Nederland

Koningin Julianaplein 10-2595 AA 's-Gravenhage. Tel. 070-814981
Parnassusweg 126-1076 AT Amsterdam. Tel. 020-760815

Bedrijven in moeilijkheden, een failliet thema?

Staat het Bijenkorf-concern (KBB) op springen? Volgens vakbonden en OR-leden is de kans daarop erg groot, als er geen financiële steun van de overheid komt. De directie denkt daarentegen dat KBB het na een reorganisatie op eigen kracht kan redden. Toch heeft ze onlangs onder druk van de bonden Den Haag om financiële hulp gevraagd.

De gebeurtenissen rond KBB illustreren weer eens dat werknemers die op goede gronden vrezen dat hun bedrijf in de problemen komt, soms met lede ogen moeten toezien dat kostbare tijd verloren gaat als de directie hun visie niet deelt. In zo'n geval zijn zij voornamelijk aangewezen op drukmiddelen als publiciteit en protestvergaderingen. Echte bevoegdheden krijgen zij namelijk pas als de directie stappen gaat ondernemen.

Komt het bijvoorbeeld tot een reorganisatie, dan moet de OR adviseren en bij collectief ontslag moet met de bonden overlegd worden. Maar in dat stadium kan het al te laat zijn. Vooral wanneer intussen aan de banken de zogenaamde zekerheden (hypotheek, zekerheidsoverdracht van vorderingen en voorraden) zijn verstrekt. De banken krijgen dan namelijk minder belang bij voortzetting van het bedrijf omdat ze hun vorderingen kunnen verhalen ook wanneer het tot surséance of faillissement komt. Deze sterke positie van de banken is gebaseerd op de standaardvoorwaarden die zij bij kredietverlening hanteren: de debiteur verplicht zich op eerste aanvraag voldoende zekerheden te verstrekken.

Tijdig ingrijpen

Als het aan de PSP ligt, worden de hierboven geschatte verhoudingen drastisch gewijzigd. Werknemers en andere belanghebbenden moeten volgens deze partij bevoegdheden krijgen die een tijdig ingrijpen in het beleid van een bedreigde onderneming mogelijk maken. Voorstellen hiertoe zijn te vinden de nota 'Noodwet bedrijven in moeilijkheden' die in april vorig jaar (verkiezingstijd!) gepresenteerd werd. De filosofie waarop de voorstellen berusten komt op het volgende neer. Als er tijdig wordt ingegrepen in bedreigde bedrijven, kan onnodig verlies van arbeidsplaatsen voorkomen worden. De ingreep moet gunstige voorwaarden creëren om een herstelplan te maken en uit te voeren. De werknemers krijgen grote invloed op de totstandkoming van het herstelplan. Ook hebben zij de bevoegdheid alternatieve plannen in de besluitvorming te betrekken. Steunverlening door de overheid vindt dan plaats onder veel gunstiger omstandigheden dan nu het geval is en moet daarom niet verminderd maar juist opgevoerd worden.

De werknemers van KBB bijvoorbeeld zouden volgens de plannen van de PSP een onderzoek kunnen uitlokken door een 'Informatiedienst bedrijven in moeilijkheden'. Vervolgens zouden zij op basis van de aldus verkregen gegevens de rechter kunnen verzoeken KBB onder de zgn. Herstelwet te plaatsen. Als de rechter dit verzoek toewijst, treedt een rustperiode in. Zekerheden mogen dan niet verstrekt worden en de ondernemingsleiding moet een herstelplan opstellen. Hierover moet met de bonden en OR onderhandeld worden. Als er geen overeenstemming bereikt kan worden, is er een beslissende rol wegge-

legd voor de rechter. Hij kan bijvoorbeeld de ondernemingsleiding opdragen een nieuw plan te maken met inachtneming van zijn aanwijzingen.

Twee conferenties

De PSP-voorstellen hebben de nodige reacties uitgelokt. Kort na het uitbrengen van de nota werd een conferentie (mei 1981) over de voorgestelde Noodwet gehouden waarop deskundigen en politici van CDA, CPN, PPR, PSP en PvdA het woord voerden. De reacties van de linkse partijen waren gematigd positief, maar bij de rol van de rechter werden vele vraagtekens gezet. Het pleidooi voor verbetering en opvoering van de individuele bedrijvensteun werd door de linkse partijen eensgezind onderschreven. Opvallend was de mening van Lakeman, de voorzitter van de SOBI (o.a. bekend van de jaarrekeningenprocedures). Hij beweerde dat de foute basisbeslissingen in bedrijven genomen worden als er nog geen moeilijkheden zijn. De voorgestelde Herstelwet verliest volgens hem veel van zijn waarde omdat hij in dit stadium nog niet van toepassing is.

Van de in het afgelopen jaar verschenen recensies van de nota is door de PSP een reader samengesteld. Deze is opgenomen in een informatiemap voor een tweede conferentie over bedrijven in moeilijkheden. Daarop komen verschillende thema's aan de orde rond de voorgestelde noodwetgeving, zoals de rol van de rechter, de rol van de banken en tegenstrategieën van werknemers. Terwijl u dit leest is die tweede conferentie (14 mei) inmiddels achter de rug, maar de conferentiemap is nog verkrijgbaar (zie slot van dit opstel).

Wetenschap?

De problematiek rond bedrijven in moeilijkheden heeft ook de aandacht van de wetenschappers getrokken. Zowel juristen als economen hebben zich er over gebogen. Juristen bekommerden zich vooral om het gebrek aan rechtszekerheid bij de individuele steunverlening. Dit gebrek is intussen vastgelegd in een Regeling steun aan individuele bedrijven. Daarnaast is er de vraag hoe de bevoegdheden binnen de ondernemingen verdeeld zijn wanneer het komt tot reorganisaties en bedrijfssluitingen. Rechterlijke uitspraken (m.n. van de Ondernemingskamer) spelen daarbij uiteraard ook een rol. Er blijken inconsistenties en lacunes te zitten in de bevoegdheidsverdeling

binnen de onderneming. Dit is met name terug te voeren op de grote verscheidenheid van ondernemingen waarop de betreffende uniforme wettelijke regelingen van toepassing zijn. De rechter blijft zich over het algemeen terughoudend op te stellen. Hij bewaakt vooral de overlegprocedures, maar toetst de genomen besluiten vrijwel niet op hun inhoud.

Economen hebben zich vooral met de steunverlening bezig gehouden. Gebrek aan beleid werd signaleerd, kenbaar o.a. aan een scheve verdeling van de steun over de regio's en bevoordeling van grote ondernemingen. Ook werden verbanden gelegd met economische orde-vraagstukken; steunverlening kan de concurrentie vervalsen en de markthoudingen verstarren. Voorzover ik kan overzien, overheerst de gedachte dat steun aan individuele bedrijven slechts onder bepaalde stringente voorwaarden een (bescheiden) plaats verdient.

De wetenschap is 'conjunctuurgevoelig' en moet dat tot op zekere hoogte ook zijn. Als de bedragen gemoed met de individuele bedrijvensteun afnemen, en als het aantal bedrijfs-sluitingen terugloopt, zal de interesse van de wetenschappers voor de problemen rond bedrijven in moeilijkheden afnemen.

Toch zijn er maatschappelijke ontwikkelingen te signaleren die een verdere uitdieping van dit probleemveld rechtvaardigen. Bij bedrijven in moeilijkheden zijn bijvoorbeeld in enkele gevallen werknemersinitiatieven van de grond gekomen.

De ervaringen daarbij opgedaan kunnen een rol spelen bij een meer op bedrijven gerichte aanpak van de vakbonden (investeringsloon) en de door de FNV voorgestane 'democratisering van het werkgelegenheidsbeleid'. Enkele interessante wettelijke voorschriften zijn binnen afzienbare tijd te verwachten. Bij de invoering van de boeken 3, 5 en 6 van het Nieuw Burgerlijk Wetboek ondergaat de Faillissementswet enkele wijzigingen. Deze brengen mee dat de banken en de fiscus gedeeltelijk hun sterke positie in een failliet bedrijf kwijtraken. Voortzetting of overdracht van het bedrijf is dan eerder mogelijk. En na de aanpassing van ons jaarrekeningsrecht aan Europese voorschriften zullen besturen van ondernemingen verplicht zijn van verliezen en risico's die ná de vaststelling en goedkeuring van de jaarrekening bekend worden alsnog melding te maken.

A D

Voor de belangstellenden:

- De conferentiemap is te bestellen door overmaken van f 10,- op postgiro nr. 2782482 t.n.v. penningmeester wetenschappelijk bureau PSP, Amsterdam, onder vermelding van 'Conferentiemap Wetgeving en bedrijven in moeilijkheden'.
- De nota 'Noodwet Bedrijven in Moeilijkheden' is voor f 11,60 via hetzelfde gironummer verkrijgbaar onder vermelding 'Noodwet'.
- Enige recente literatuur: 'Bedrijven tussen staat en markt' onder redactie van N. van Niekerk; Brochurereeks van het Instituut voor onderzoek van overheidsuitgaven, 1980. 'Bedrijven in moeilijkheden' 1980, uitgegeven door Tjeenk Willink, Zwolle. Een tweede bundel is verschenen bij dezelfde uitgever in 1981. 'Ondernemingsfinanciering en overheidssteun' door S. Douma, Stenferd Kroese, Leiden 1981.

DIJKER EN DOORNBOS BIEDT EEN BOEIENDE TOEKOMST AAN DE EC. DRS. DIE ZICH INTERESSEERT VOOR DE ACCOUNTANCY

Taakomschrijving: In de aanvangsfase wordt u ingezet in de controlepraktijk. Daarbij wordt rekening gehouden met uw postdoctorale studie accountancy. Zo ontwikkelt u zich snel en

efficiënt tot registeraccountant. Als een dergelijke toekomst u aantrekt, dan verzoeken wij u contact met ons op te nemen over de mogelijkheden voor een

BEDRIJFSECONOOM

(diverse vestigingen)

Vereisten: geheel of vrijwel geheel voltooide studie (bedrijfs) economie aan een van de Nederlandse hogescholen of universiteiten. Bereidheid om de postdoctorale studie accountancy te volgen. (Voor het volgen van die studie biedt onze maatschap ruime faciliteiten.)

Arbeidsvoorwaarden: Salariering overeenkomstig bestaande schalen; 13de maand; 8% vakantietoelage; vakantieregeling op basis van leeftijd; goede regeling omtrent vergoeding van reis- en studiekosten; collectieve verzekeringen; pensioenfonds.

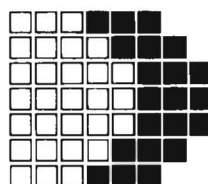
Carrière: Wij gaan er net als u vanuit dat u uw postdoctorale studie accountancy met goed gevolg afsluit. Dan bent u officieel registeraccountant. Afhankelijk van uw ontwikkeling binnen de maatschap behoort daarna benoeming tot medewerker of vennoot tot de mogelijkheden.

Sollicitatie: U kunt uw sollicitatie of verzoek om nadere inlichtingen richten tot Dijker en Doornbos/accountants t.a.v. de heer F.A. Slikker, Buitenveldertselaan 7, 1082 VA Amsterdam, telefoon: 020-446881.

Profiel van onze organisatie: Dijker en Doornbos/accountants heeft een samenwerkingsverband met belastingadviseurs en organisatieadviseurs. De maatschap telt 24 vestigingen in Nederland, 2 in België en 1 op Curaçao, waarin circa 1.800 mensen werkzaam zijn.

Zij maakt deel uit van de internationale maatschap Binder Dijker Otte & Co. (B.D.O.) met 200 vestigingen over de gehele wereld.

In de maatschap wordt een modern sociaal beleid gevoerd in samenwerking met diverse beleidscommissies en Ondernemingsraad. Een functiewaarderingsysteem en een daarop afgestemd salaris- en beoordelingsstelsel zijn onlangs ingevoerd. Een begin wordt gemaakt met gsystematiseerde carrièreplanning/promotiebeleid. Er is een bedrijfsgeneeskundige dienst aan de maatschap verbonden.

Zie ook: **jobdata**
onder * 30323 #

Dijker en Doornbos/accountants

Alkmaar Amsterdam Arnhem Bergen op Zoom Breda Doetinchem Eindhoven Emmen 's-Gravenhage Groningen
Heerlen Helmond Hengelo(O) 's-Hertogenbosch Hilversum Leeuwarden Middelburg
Nijmegen Roermond Roosendaal Rotterdam Tilburg Utrecht Zwolle Antwerpen Brussel Willemstad (Curaçao)

Internationaal Binder Dijker Otte & Co.: Amsterdam Brussel Dublin Hamburg Kopenhagen Lissabon Londen
Luxemburg Madrid Milaan Oslo Parijs Stockholm Wenen Zürich en in diverse steden in andere werelddelen.

Wijzigingen in de jaarrekening 1981

Het jaarverslag van het PHILIPS-concern geniet zowel nationaal als internationaal hoog aanzien. De nationale waardering is onder andere tot uiting gekomen door de toekenning van de Henri Sijthoffprijs voor het 'beste' jaarverslag voor de verslagen over de jaren 1954, 1959 en 1971. De internationale erkenning van de kwaliteit van het PHILIPS-jaarverslag kan worden aangegeven door de positie die het inneemt in het 'Financial Times World Survey of Annual Reports'. Het PHILIPS-jaarverslag over 1979 werd als beste jaarverslag van Europese ondernemingen beoordeeld. In het onderzoek door de Financial Times dat betrekking had op de jaarverslagen over 1980 van ondernemingen over de gehele wereld, stond het jaarverslag van PHILIPS als beste genoteerd.

Naast de waardering voor het jaarverslag in de financiële wereld, is het overzicht van de prestaties die door PHILIPS in het afgelopen jaar zijn geleverd ook voor de Nederlandse economie van groot belang. PHILIPS is met een totaal van ca. 76.000 werknemers in Nederland de grootste particuliere werkgever. Van het totaal van de activa van de onderneming bevindt zich 24% in Nederland. De omzet van het concern in Nederland heeft een omvang van f 2,8 miljard.

PHILIPS is van mening dat er met ingang van het jaar 1981 nieuwe eisen aan de jaarrekening moeten worden gesteld. Als belangrijkste elementen die aanleiding geven voor de gewijzigde opstelling voor de jaarrekening worden genoemd: *hoge inflatie, hoge rentestanden en grote fluctuaties in de wisselkoersverhoudingen* tussen de verschillende valuta's. De door PHILIPS doorgevoerde veranderingen komen in het bijzonder tot uiting in de opstelling van de resultatenrekening en in de veranderde berekening van de post Herwaardering als onderdeel van het Eigen Vermogen.

In het hierna volgende wordt in het bijzonder ingegaan op het verwerken van prijsveranderingen in de jaarrekening van PHILIPS 1981. Er wordt ook enige aandacht geschonken aan enkele bijzondere onderwerpen. Bij de samenstelling van dit overzicht is gebruik gemaakt van het jaarverslag over 1981, van publicaties zoals die in maart 1982 in de financiële pers zijn verschenen en van een artikel dat is geschreven door H.H.A. Appelo, concerndirecteur Administratie N.V. Philips' Gloeilampenfabrieken, in het Maandblad voor Bedrijfsadministratie en -Organisatie (MBA-O) van februari 1982.

stelselwijziging

De wijzigingen in de methode van winstbepaling door PHILIPS hebben tot doel om de invloed van de hoge inflatie⁽¹⁾, de hoge rentevoeten en de grote wisselkoersveranderingen op het resultaat op zodanige wijze in de jaarrekening te verwerken dat er een beter inzicht in de resultaten en in het vermogen van de onderneming is te verkrijgen. Het uitgangspunt hierbij is dat de onderneming wordt gezien als een zelfstandig orgaan in de maatschappelijke productie. Teneinde de continuïteit te handhaven is het noodzakelijk dat er pas van winst kan worden gesproken wanneer het

bonden met de financiering met vreemd vermogen geheel ten laste van de resultaten verwerkt. Door PHILIPS wordt nu gesteld⁽²⁾ dat er door deze handelswijze een te groot bedrag ten laste van de resultaten wordt gebracht.

Om aan dit bezwaar tegemoet te komen wordt nu de gerealiseerde herwaardering, dat wil zeggen de waardestijging van de verkochte goederen, toegevoegd aan het bedrijfsresultaat dat is bepaald volgens de actuele waardegrondslag. Op deze wijze wordt op dit resultaat in mindering gebracht het gedeelte van de gerealiseerde herwaardering voor zover de herwaardeerbare activa worden geacht te zijn gefinancierd met eigen vermogen.

Schematisch ontstaat nu in de resultatenrekening het volgende beeld. De getallen zijn ontleend aan

tabel

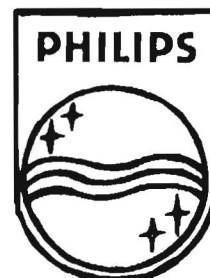

Resultatenoverzicht	PHILIPS 1981 (gewijzigd)	
Omschrijving van PHILIPS 1981 (4)	Bedrag in miljoenen gulden	Terminologie Edwards en Bell
Omzet	42.411	
Kostprijs van de omzet, verkoopkosten en algemene kosten op basis van actuele waarden	40.218-	
Bedrijfsresultaat	2.193	Current Operating Profit
In kosten begrepen herwaardering	710+	Realized Cost Savings
Bedrijfsresultaat op basis van historische kosten	2.903	Realized Profit
Toevoeging aan gerealiseerde herwaardering wegens financiering met eigen vermogen	354-	
Financieringslasten	1.977-	
Buitengewone baten en lasten	21-	
Belasting op winst	181-	
Winst na aftrek van belasting	370	

vermogen van de onderneming aan het einde van de periode groter is dan noodzakelijk is voor de instandhouding van de onderneming. PHILIPS stelt dat het voldoende is dat de waardestijging van de herwaardeerbare activa voorzover deze activa met eigen vermogen worden geacht te zijn gefinancierd wordt toegevoegd aan het eigen vermogen en niet als winst wordt beschouwd. In de vorige jaarverslagen boekte PHILIPS in principe de gehele waardestijging ten laste van de resultaten doordat de kostprijs van de omzet werd gebaseerd op de actuele waarde van de verbruikte productiemiddelen.

herwaardering

Bovendien werden ook de kosten die waren ver-

het geconsolideerde resultatenoverzicht van PHILIPS 1981, uitgedrukt in miljoenen gulden. Voor de belangstellende lezer zijn de termen zoals die door Edwards en Bell⁽³⁾ zijn gebruikt eveneens aangegeven. De gegevens zijn gehergroepeerd.

**NEDERLANDSE
ACCOUNTANTS
MAATSCHAP**

Accountancy

De Nederlandse Accountants Maatschap is een van de grote nederlandse accountantskantoren, waarin wij medio 1981 samenwerken met 185 registeraccountants.

Onze totale personeelsbezetting is ca. 1200 gespreid over 28 vestigingen in Nederland, 2 in België en 1 in Curaçao.

Wij werken samen met:

- Begheyn & Snee, belastingadviseurs
- Volder & Co., organisatie-adviseurs
- Touche Ross & Co., internationale accountancy.

Gezamenlijk voeren wij een omvangrijke en zeer gevarieerde controle- en adviespraktijk, waarin voor geïnteresseerde jonge academici ruime mogelijkheden tot plaatsing aanwezig zijn.

Kantoor Amsterdam,
Jan van Goyenkade 11, telefoon 020-733012
Algemeen Secretariaat, Hofplein 19, Rotterdam,
telefoon 010-110455.

Het in de resultatenrekening verwerken van de financieringsverhouding bij toepassing van actuele waarden in de jaarrekening staat in Engeland bekend als de 'gearing adjustment'.

In het bovenstaande is de omschrijving van PHILIPS gevolgd '...geacht te zijn gefinancierd met eigen vermogen'. Deze omschrijving acht ik noodzakelijk omdat hierdoor tot uitdrukking komt dat de beoordeling van de onttrekking aan het resultaat van de waarestijging in eerste instantie een beleidbeslissing is van de ondernemingsleiding.

De gewijzigde verwerking van waardeveranderingen in de jaarrekening komt eveneens tot uitdrukking in de balans. De post Herwaardering, waarin totaal 1981 in principe de waarestijgingen van de aanwezige voorraden werden geboekt, is met ingang van begin 1981 gesplitst in twee delen:

- Herwaardering, als onderdeel van het Eigen Vermogen waarin de gerealiseerde en de ongerealiseerde waarestijgingen van de herwaardeerbare activa worden geboekt voor zover deze activa worden geacht te zijn gefinancierd met eigen vermogen en
- Latente financieringscorrectie, waarin de nog niet gerealiseerde waarestijging van de herwaardeerbare activa worden geboekt voor zover de activa worden geacht te zijn gefinancierd met vreemd vermogen.

De rekening Herwaardering had per 31 december 1980 een omvang van f 4.854 mln. en werd met ingang van 1 januari 1981 als volgt gesplitst:

- Herwaardering (1981) f 3.419 mln. ca. 70% en
- Latente financieringscorrectie f 1.435 mln. ca. 30% van de oorspronkelijke Herwaardering van 1980

In haar *motivering* van de stelselwijziging bevestigt PHILIPS aandacht aan de hoge kosten die zijn verbonden aan de financiering met vreemd vermogen. Blijkens de toelichting 1981 is de betaalde rente gestegen van f 1.182 mln. tot f 1.671 mln., een toename van meer dan 40%. De financieringscorrectie, dat wil zeggen het saldo van de post In kosten begrepen Herwaardering (ad. f 710 mln.) en de Toevoeging aan gerealiseerde Herwaardering wegens financiering met Eigen Vermogen (ad. f 354 mln.) wordt gezien als een compensatie voor de hoge financieringskosten.

wisselkoersen

Het derde belangrijke in de financiële verslaggeving betreft het omrekenen van posten die luiden in vreemde valuta's. De volgende methode wordt nu door PHILIPS gevolgd:

- wisselkoersverschillen die betrekking hebben op het in de buitenlandse ondernemingen geïnvesteerde vermogen worden verwerkt als een mutatie van het eigen vermogen van het concern,
- wisselkoersveranderingen die betrekking hebben op het operationele handelen worden direct verwerkt in de resultatenrekening,

- de balansposten worden omgerekend tegen de koers die geldt op het moment waarop de balans wordt opgemaakt, de methode die bekend staat als de closing rate methode,
- de omzet en de resultaten van de buitenlandse deelnemingen zijn herleid tegen de koers van de betrokken periode. De saldi van de resultatenrekeningen worden per het einde van het jaar omgerekend tegen de koers die geldt op het eind van de verslagleggingsperiode. Het verschil dat door deze omrekeningsmethode ontstaat met het netto resultaat in het resultatenoverzicht wordt verwerkt onder omrekeningsverschillen vreemde valuta als element van het Eigen Vermogen

afsluitende opmerkingen

PHILIPS heeft het beginsel van actuele waarde voor de financiële verslaggeving gehandhaafd en vervult daarmee een leidende rol op het gebied van de jaarverslaggeving, zowel nationaal als internationaal. Daarnaast rapporteert PHILIPS eveneens de op nominalistische grondslag bepaalde winst volgens het First In, First Outstelsel. Met de publicatie van twee winstcijfers volgt PHILIPS de nationale en internationale ontwikkelingen waarbij 'tweesporigheid' in de financiële verslaggeving wordt bepleit. De 'tweesporigheid' wordt wel beargumenteerd met de verschillen in de informatiebehoefte van de gebruikers van financiële verslagen. Door een onderscheid te maken tussen transactieresultaat en voorraadresultaat worden gebruikers van financiële verslagen in staat gesteld het door de ondernemingsleiding gevoerde beleid ten aanzien van inkopen, verkopen en voorraadaanhouden te beoordelen.

Een kwantitatief belangrijke post (\pm f 540 mln.) waaraan nog geen aandacht is geschonken, is de post die als 'Uitzonderlijke baten en lasten' in het resultatenoverzicht is opgenomen en die betrekking heeft op de opheffing van de voorziening voor levensduur risico's. Deze voorziening werd gevormd om de invloed op de winst te egaliseren van afwijkingen die ontstaan door verschillen tussen de werkelijke levensduur van duurzame produktiemiddelen en de geschatte levensduur. Boekwinsten en boekverliezen konden op deze wijze via de balans worden verwerkt. PHILIPS stelt nu dat de voorziening wegens levensduurverschillen kan worden opgeheven omdat er ingrijpende herstruktureringen worden voorbereid waarvoor een afzonderlijke voorziening is getroffen. Ten laste van het resultaat 1981 is een bedrag van f 525 mln. gebracht als toevoeging voor de herstruktureringreserve.

PHILIPS heeft zich veel moeite getroost om de wijzigingen in de jaarrekening toe te lichten. Illustratief hiervoor is de aandacht die de veranderingen hebben gekregen in de pers. Blijkens een mededeling in Financial Times World Accounting Report van april 1982 zijn er in Nederland, Engeland en in Amerika voorlichtingsbijeenkomsten georganiseerd voor de pers waar de methode van financiële verslaggeving werd verduidelijkt.

PHILIPS neemt in internationaal opzicht een bijzondere positie in omdat zij haar jaarrekening opstelt volgens het beginsel van actuele waarde. De door een aantal andere ondernemingen gevolgde praktijk is, dat er in de toelichting enige informatie wordt verschaft omtrent de invloed van specifieke en/of algemene prijsveranderingen, terwijl de primaire rekeningen worden opgesteld volgens de historische kosten methode. Een van de belangrijkste uitspraken van zowel Appelo als van R.C. Spinosa Cattela⁽⁵⁾ is dat er door de stelselwijziging geen grote afwijkingen worden verwacht in de gerapporteerde winst. De wijzigingen zoals die door PHILIPS zijn doorgevoerd stoelen in belangrijke mate op de richtlijnen zoals die door de regelgevende instellingen in Nederland, het vroegere Tripartiete Overleg, in Engeland, het Accounting Standards Committee en in de Verenigde Staten, de Financial Accounting Standards Board (FASB), zijn uitgegeven.

De directe invloed van de veranderingen in de verslaggeving voor de aandeelhouder van de 'N.V. Gemeenschappelijk Bezit van Aandelen PHILIPS' Gloeilampenfabrieken' zijn beperkt. De uitkering is sinds 1976 f 1,80 per aandeel van nominaal f 10,-, waarbij dient te worden opgemerkt dat de uitkering in 1981 als volgt was verdeeld:

- f 1,60 als winstdeel, dividend, en
- f 0,20 als uitkering ten laste van de ingehouden winst.

Volgens Het Financiële Dagblad van 26 maart 1982 kon de koersstijging van f 23,- tot f 23,30 van 25 maart, de dag waarop het jaarverslag werd gepubliceerd, worden beschouwd als een reactie op het gematigde optimisme dat uit de jaarcijfers kan worden afgeleid. Medio april was de koerswaarde gestegen tot f 24,80.

(1) PHILIPS bedoelt de prijsveranderingen van de goederen die in voorraad zijn, dus de specifieke prijsontwikkelingen

(2) Appelo MBA-O blz. 42

(3) Edgar C. Edwards en Philip W. Bell: The Theory and Measurement of Business Income, University of California Press

(4) Andere uitdrukkingen die wel worden gebruikt: -Transactieresultaat in plaats van 'Current Operating Profit',

-Gerealiseerde waarestijging voor 'Realized Cost Savings',

-Winst op nominalistische grondslag voor 'Realized Profit'.

(5) Appelo MBA-O blz. 43

Spinosa Cattela, Het Financiële Dagblad d.d. 10 maart 1982:

'...de wijzigingen in de grondslagen (zijn) geen 'cosmetic accounting'...

Drs. D. H. van Offeren
wetenschappelijk medewerker
aan de vakgroep
Waarde en Winst.

Elke bedrijfseconoom m/v zou de kansen bij Unilever eens moeten bekijken

Want die zijn er te over. Zowel op financieel-economisch gebied als in de marketing-sector. Begrijpelijk. Unilever is een zeer gevarieerd bedrijf met een sterk doorgevoerd decentralisatiebeleid. Dat geeft ruimte aan management op verschillend gebied bij een groot aantal zelfstandige werkmaatschappijen.

Voor bedrijfseconomen betekent dat: levendig en afwisselend werk in een dynamisch, soepel ondernemersklimaat; met een (snel) groeiende zelfstandigheid en verantwoordelijkheid.

Financieel-economische sector

De mogelijkheden in de financieel-economische sfeer zijn bij Unilever ruim en aantrekkelijk. In de eerste plaats bestaat er door decentralisatie een grote verscheidenheid van functies op het hoofdkantoor en bij de werkmaatschappijen. Daarnaast brengt het grote aantal producten differentiatie in problemen, werkklimaat en beleid.

Uw functie bij een Unilever werkmaatschappij omvat intensief contact met een aantal bedrijfssectoren. U krijgt te maken met productie-, marketing- en verkoopprocessen die bedrijfseconomische ondersteuning vragen. Al heel spoedig verwacht men van u een bijdrage in formulering en uitvoering van het beleid.

Ook de afdeling Interne Accountantscontrole blijkt vaak een platform voor verdere ontplooiing. Het contact met de grote verscheidenheid aan Unilever bedrijven resulteert niet alleen in een afwisselende job waarin controle en advies elkaar aanvullen, maar verschaft u tevens de ervaring die bij Unilever ook voor toekomstige functies bijzonder wordt gewaardeerd. Het volgen van een postdoctorale accountancy-opleiding is voor alle hierboven genoemde functies noodzakelijk.

Marketing sector

Van het totale pakket merkartikelen in Nederland neemt Unilever een fors deel voor zijn rekening. U vindt daarin overwegend bekende namen zoals b.v. Blue Band, Becel, Omo, All, Iglo, Unox en Calvé. Marktleaders vaak, die hun plaats in de winkels snel verruilen voor gebruik in het huishouden.

Om de producten op hun levensweg adequaat te kunnen begeleiden, beschikt elke werkmaatschappij over een hooggekwalificeerd marketing-apparaat, waarin alle activiteiten rond de producten gecoördineerd, begeleid en bijgesteld worden, vanaf de fase voor introductie tot en met de consumptie.

Mocht u een marketingfunctie bij een van onze ondernemingen ambiëren, dan krijgt u een bijzonder boeiende job.

U bent dan namelijk betrokken bij het concipiëren en uitvoeren van beleidsplannen, die de levensloop van een produkt bepalen. U werkt daarbij nauw samen met onder andere produktontwikkeling, productie, verkoop, marktonderzoek, het reclamebureau en de bedrijfseconomische afdeling. Naast de uiterst belangrijke „training on the job” is er een uitstekende eigen marketopleiding in de vorm van seminars om u voor de specifieke kanten van uw functie te bekwamen.

Als deze korte schetsen uw belangstelling wekten en u uzelf in een beleidsuitvoerende en beleidsformulerende functie bij Unilever ziet zitten, als u bovendien de mogelijkheid van afwisseling van functie en standplaats aantrekkelijk vindt dan willen wij u graag ontmoeten. Oriënterend wederzijds en uiteraard geheel vrijblijvend.

Een afspraak voor een gesprek maakt u met (voor de financieel-economische sector) de heer R. Staal, telefoonnummer 010 - 644240; (voor de marketingsector) de heer C.J. van der Graaf, telefoonnummer 010 - 644248.

Unilever omvat een indrukwekkend aantal werkmaatschappijen. In 75 landen staan haar medewerkers midden in het dynamische marktgebeuren van alledag. Dit biedt de goede manager hoogst interessante kansen in een veelzijdig concern. Indien u behoefte heeft om geïnformeerd te worden over andere mogelijkheden bij Unilever, dan kunt u vanzelfsprekend eveneens contact opnemen. Belt u dan: 010 - 644232.

 Unilever

De Dageraad

DE 124ste VERGADERING VAN DE FAKULTEITSRAAD

Commissie Vrouwenzaken FEW

Op initiatief van het vrouwenoverleg is de commissie vrouwenzaken in het leven geroepen die zich bezig zal houden met specifieke vrouwenzaken op onze fakulteit. Die specifieke vrouwenzaken liggen op het vlak van de studieinhoud en het onderzoek als ook op die van het fakultaire klimaat. Men wil dit bereiken door in de studie het vak vrouwenstudies op te nemen en door meer formatieplaatsen te vragen voor het onderzoek. De commissie is geen vaste commissie van de fakulteit geworden. Wel mogen de vrouwen de niet-vertrouwelijke bestuurspost zelf inzien, zodat zijzelf kunnen bepalen wat vrouwenzaken zijn.

De commissie is voor studentes, docentes en tasvrouwen.

In de commissie zijn benoemd: Bekkering, Bruyn-Hundt, Van Gelder-Pafort (sekretaris), Kooijman, Mahieu, Oly, Van Ommeren en Pott-Buter.

Benoemingen

De uitvoering en nadere uitwerking van de Twee-fasenstructuur begint steeds meer vorm te krijgen. De fakulteitsraad heeft een commissie ingesteld die een nadere regeling op moet stellen voor de vrije studiepunten in het doktoraal. In deze commissie zijn benoemd v.d. Voort, Koster, Oly (docenten) en Rick le Roy en Loanne Son (studenten).

Ook de Obas-plaats in de onderwijs commissie is na lange tijd weer bezet door Han Van Wijk.

Bankwezen

Reeds lang wordt het vak Bankwezen klein onderwezen. Nu is echter ook de mogelijkheid geopend om dit vak in het doktoraal als groot vak te lopen.

Rekenapparatuur

Op tentamens mocht tot nu toe gebruik gemaakt worden van rekenapparatuur met beperkte mogelijkheden (niet-programmeerbaar). De raad heeft echter deze beperking opgeheven. Alle apparatuur (mits ze geen lawaai maakt of een snoer nodig is) mag nu gebruikt worden. Voor de tentamens blijft gelden dat deze in de gestelde tijd ook zonder rekenapparatuur gemaakt moeten kunnen worden.

Voorwaardelijke financiering

Naast de bezuinigingen en de Twee-fasenstructuur worden de universiteiten ook nog gesteerd door plannen tot herstructurering van het onderzoek. Die herstructurering vindt plaats door verplaatsing van de geldstromen. Dit gebeurt als volgt. Er zijn drie geldstromen te onderscheiden. De eerste, de tweede en de derde geldstroom. De eerste geldstroom staat voor onvoorwaardelijke financiering van het onderzoek. Het geld komt dan zonder meer in handen van de fakulteit. De tweede geldstroom staat voor ZWO gelden. ZWO is de stichting voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek. Deze (overheids)stichting krijgt van Den Haag steeds meer geld toegeschoven. ZWO subsidieert met dat geld onderzoek op

grond van aanvragen bij ZWO ingediend door de fakulteiten.

De derde geldstroom staat voor contractresearch. Dit is onderzoek gedaan voor een opdrachtgever waarvoor een min of meer commerciële prijs gerekend wordt.

De tendens is nu dat steeds meer onderzoeksgeld doorgesluist wordt naar ZWO. Bovendien wordt er naast deze overboeking van onderzoeksgeld naar ZWO ook nog 'gewoon' bezuinigd op de universiteiten. Vandaar ook dat steeds meer gekken zal moeten worden naar contractresearch.

Onze fakulteit heeft op het gebied van de tweede geldstroom vrijwel geen ervaring, maar op het gebied van de derde geldstroom wel (via de stichting voor economisch onderzoek).

Gezien de ontwikkelingen is op de Universiteit van Amsterdam een initiatief ontstaan om de voorwaardelijke financiering van het onderzoek in eigen hand te houden. Er wordt dan uitgegaan van de vooronderstelling dat, hoe dan ook, het onderzoek via voorwaardelijke financiering verder gedisciplineerd zal worden. Dan is het echter beter om de voorwaardelijke financiering in eigen huis te regelen, zo konkludeert men, dan dit te laten gebeuren door een landelijke commissie. Over deze opzet tot een voorwaardelijke financiering binnen de UvA is in de raad uitgebreid gesproken. Hierbij kwam de raad tot de konklusie dat maar eerst eens gestreefd moet worden naar een goede rapportage van het onderzoek en een gedegen opzet van de plannen tot onderzoek. Deze onderzoeksprogrammering is overigens broodnodig om überhaupt in aanmerking te komen voor ZWO gelden.

Deze hele problematiek werd besproken in het kader van het wetenschappelijk verslag 1981. De conclusie uit dit rapport is dat er een lichte verbetering is te bespeuren ten opzichte van vorig jaar wat betreft de onderzoek output. Een tweede conclusie is dat de onderzoek output nog steeds zeer ongelijk verdeeld is over de verschillende vakgroepen.

dageraad dick

DE 125ste VERGADERING VAN DE FAKULTEITSRAAD

Het belangrijkste punt op de agenda van de 125ste fakulteitsraad was de formatieverdeling voor 1986.

Van het maagdenhuis heeft de fakulteit, zoals alle fakulteiten, de wacht aangezegd gekregen. Voor eind 1986 moeten wij 21.3% in formatie inkrimpen ten opzichte van 1980. Dit betekent dat wij van ± 155 naar ± 122 plaatsen terug moeten. Omdat er nu reeds een aantal plaatsen onbezet zijn komt dit neer op 13 formatieplaatsen inleveren ten opzichte van de huidige bezetting. In de raad is een eerste aanzet gegeven om tot deze herstructurering te komen.

De belangrijkste posten om op te bezuinigen moeten volgens de raad zijn: Het NEHA (Nederlands Economisch Historisch Archief), het Europa Instituut en de SEO.

Het NEHA is een instituut dat de fakultaire belangen ver overstijgt. De bibliotheek wordt gebruikt door meer fakulteiten dan de onze en de omvang van het geheel staat in geen vergelijking met een normale instituutbibliotheek. Daarom vindt de raad dat de formatiedruk van het NEHA niet op de FEW moet drukken maar bijv. op de UB.

De formatieplaatsen ter beschikking gesteld aan het Europa Instituut moeten niet langer onvoorwaardelijk gegeven worden maar op grond van onderwijsdienstverlening door het Instituut verdient worden.

De SEO moet een deel van haar formatieplaatsen inleveren. Verder moet er met de SEO overlegd worden hoe zij behulpzaam kan zijn bij het aantrekken van derde geldstroom onderzoek voor de rest van de fakulteit.

De rest van de krimp zal min of meer evenredig over de vakgroepen verdeeld moeten worden.

Op de volgende punten mag volgens de raad in ieder geval niet bezuinigd worden:

- Compensatie directeur SEO
- Studentbestuurslid
- Vrouwenstudies

Vrouwenstudies wordt zelfs met 0.1 plaats uitgebreid.

In de volgende raad zal een definitieve formatie verdeling voor 1986 vastgesteld moeten worden. Van de vorige raad was nog een puntje blijven liggen over het onderzoeksbeleid.

Het betrof een voorstel om vakatures slechts dan vrij te geven voor herbezetting als ook aan een aantal onderzoekskriteria is voldaan.

Basis voor de formatieverdeling blijft wel de onderwijslast.

De voorwaarden waaraan voldaan moet worden zijn de volgende:

- Er moet een onderzoeksprogramma voor de vakgroep zijn
- Er moet een onderzoektaak voor de nieuwe man of vrouw geformuleerd zijn in de vorm van een project
- Dit project moet door de fakulteitsraad goedgekeurd zijn.

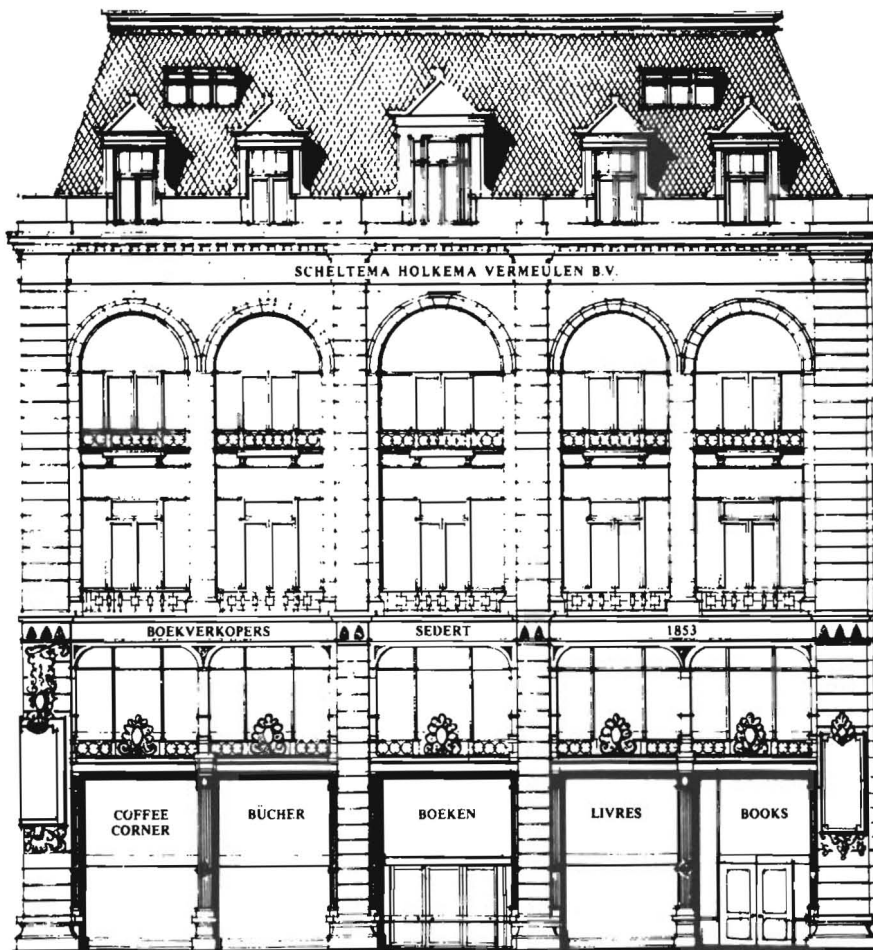
Als vierde criterium werd in principe aangenomen dat 'in de omgeving van de vakature' voldoende gepubliceerd moet worden door het reeds aanwezige wetenschappelijke personeel. Dit criterium moet echter nog nader uitgewerkt worden.

Dick van Nes

SCHELTEMA HOLKEMA VERMEULEN B.V.

Sinds 1 maart 1981 met een sterk uitgebreide afdeling economische wetenschappen voor een ruime keuze op het gebied van: accountancy, financiering, automatisering, marketing, organisatie, economie en geografie.

- H. Vrolijk en R. Hengeveld (red.)- Interventie en vrije m
SUA 1982 f 19,50
- H. Vrolijk en R. Hengeveld (red.)- Interventie en vrije markt. Overheidsbeleid ten aanzien van de structuur van de Nederlandse economie.
MacMillan 1982 f 23,75
- R.J. Ball - Money and Employment.
MacMillan 1982 f 34,05
- T. Buck - Comparative industrial systems. Industry under capitalism central planning and self-management.
MacMillan 1982 f 34,05
- A. Smith - Paper Money.
Dell Publ. 1981 f 14,85
- F. de Kam en F. Nypels- Nederland op zwart zaad en hoe het anders kan.
Bert Bakker 1982 f 14,90
- M. Bruyn-Hundt -Deeltijdwerk
Van Loghum Slaterus 1982 f 14,50
- C.J. Vos - Arbeidsbeleid en arbeidsverhoudingen. Centralisering en fragmentering in het arbeidsbestel.
Van Loghum Slaterus 1982. f 35,00
- Kiezen en delen. Bedrijfskundige opstellen over desinvesteren, herinvesteren en het ompouwen van organisaties.
Kluwer 1982 f 45,00
- A. Koutsoyannis - Non-price decisions. The firm in a modern context.
Macmillan 1982 f 56,90
- T.H. Naylor (ed.) - Corporate strategy. Studies in management science and systems B.
North-Holland Publ. 1982 f 88,40
- J.J. Hampton - Modern Financial theory. Perfect and imperfect markets.
Prentice-Hall 1982 f 92,70
- D.K.H. Begg - The rational expectations revolution in macroeconomics. Theories and evidence.
Philip Allen 1982 f 86,25
- J.W. Veluwenkamp - Ondernemingsgedrag op Hollandse stapelmarkt in de tijd van de Republiek. De Amsterdamse handelsfirma Jan Isaac de Neufville & Comp., 1730-1764.
Amsterdam 1981 f 13,50

scheltema holkema vermeulen bv
boekverkopers sedert 1853

spui 10 1012 WZ amsterdam holland tel. 020-26 72 12